

Dnešek

ROČNÍK II.

V PRAZE 13. LISTOPADU 1947

CENA Kčs 3.50

Slovensko v přerodu

Dr FRANTIŠEK KAFKA

Pokloňme se zlínské práci

BOHUMIL BÍLEK

Osvětím

Dr JAROSLAV DRÁBEK

Československo - křižovatka Evropy

OWEN LATTIMORE

O dvou velikých projektech

JOSEF HUDEC

Sokolství a socialismus

KAREL KŘEPINSKÝ

Židé mezi námi

ANTONÍN HORSKÝ

Společnost přátel mládeže — Přepych — Proč mlčí — Projev hostí — Jen za sebe — Co je dokumentární film

PRÁVĚ VYŠEL DRUHÝ SEŠIT DOKUMENTÁRNÍHO DÍLA, KTERÉ SLOVEM I OBRAZEM POUTAVĚ ZACHYCUJE VÝVOJ A POMĚRY USA OD DÁVNÝCH DOB PIONÝRŮ AŽ PO NAŠE ČASY

JAROMÍR MATOUŠEK:

**SPOJENÉ STÁTY
AMERICKÉ**

Obsah prvních dvou sešitů, bohatě ilustrovaných, se vztahuje ke vzniku Spojených států amerických a pojednává o evropském pronikání do Severní Ameriky, o objevech Španělů, Francouzů a Angličanů, o prvních plavbách Holanďanů a Švédů, o válce mezi Angličany a Francouzi a o počátcích amerického hnutí za neodvislost.

CENA SEŠITU O 32 STRANÁCH 13 Kčs. VYŽÁDEJTE SI ČTYŘSTRÁNKOVÝ PROSPEKT ZDARMA.
DODÁ KAŽDÝ KNIHKUPEC

FR. BOROVÝ

THE TIMES WEEKLY EDITION

THE NEW BATTLE OF BRITAIN

Controls or Free Enterprise

*One or the other, or the best of both—
which will bring prosperity sooner?*

WHETHER Britain "muddles through," or plans through, is no less important to-day than it was in the fateful summer of 1940. Now, as then, Britain is making an all-out effort to save herself—by producing for peace instead of war.

What happens in the coal-mines, in textiles, in steel—whether industries are nationalized or worked by free enterprise—the extent to which exports and imports are controlled—these facts are vital news to every trader in every country. For, even to-day, Britain is still the largest single importer—and one of the largest exporters—in the world.

For speedy, complete, and accurate knowledge of British affairs at home and abroad many thousands of international readers rely on *The Times Weekly Edition*. Like its parent, *The Times*, it is a world authority on world affairs—and has been for 70 years.

It is safe to say that intelligent and inquiring men and women who have not yet seen its pages will find it the most compact, complete, and readable authority on British news and views.

Send your subscriptions at once in Crowns to your local agent. Owing to newsprint restrictions in Great Britain, the only sure way of getting *The Times Weekly Edition* regularly is to subscribe—or order now!

On sale weekly EVERYWHERE IN CZECHOSLOVAKIA - Price Kcs. 8
Annual Subscription Kcs. 360 - Six months' Subscription Kcs. 180
Three Months' Subscription Kcs. 90

In case of any difficulty please write to one of the chief distributors in Czechoslovakia, whose addresses are given below. They will ensure that your local agent receives your copy regularly.

DISTRIBUTORS:

MELANTRICH, PRAGUE. ORBIS, PRAGUE. SVOBODA, PRAGUE.
F. TOPIC, NÁRODNÍ TR. 9, PRAGUE 1.

SOVĚTSKÝ SVAZ, jaký skutečně je,

vám poví kniha

arcibiskupa
canterburského
**NEWLETTA
JOHNSONA**

Za 99 Kčs u
všech knihkupců

**SOCIALISTICKÁ
ŠESTINA SVĚTA**

VYDALO NAKLADATELSTVÍ ROVNOST

OBSAH DNEŠKA Č. 32: VLASTIMIL VRABEC: Třicet let. — EDVARD VALENTA: Propast prázdného času. JAROSLAV P. BLÁZEK: Proč to děláme. — OWEN LATTIMORE: Československo - křižovatka Evropy. — BOHUMIL BÍLEK: Novinář má strach. — AMOS POKORNÝ: Dozvuky retribuice. — Dr JAR. WERSTADT: Pekařův myšlenkový odkaz po deseti letech. — Otevřený list. — Náměstí Budovatelů. — Kluby Národní fronty. — Trestní rejstřík a politika. — Práce bez pathosu. — Kam jsme to dopracovali. — Stroje a lidé. — Censura knih u nás a v Číně. — Co je dokumentární film. — Dva zbití novináři. — Kdo se lépe osvědčil?

VYDÁVÁ SDRUŽENÍ KULTURNÍCH ORGANISACÍ

VYCHÁZÍ TÝDNĚ VE ČTVRTEK

REDAKCE A ADMINISTRACE PRAHA I, NÁRODNÍ TR. 9

Telefon číslo 390-51 až 54. — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622. — Nevyžádané rukopisy se nevracejí. — Předplatné na rok Kčs 188.—, na půl roku Kčs 84.—, na čtvrt roku Kčs 42.—, jednotlivá čísla Kčs 3.50. — Dohládací pošt. úřad Praha 25. — Odpovědný zástupce listu redaktor Ed. Valenta. — Tiskne Melantrich, Praha II, Václavské nám. 36.

Dnesek

řídí Ferd. Peroutka

Slovensko v přerodu

Na prudkých srážech může i pouhá zvuková vlna lidského hlasu způsobit ořes, jenž se promění v lavinu. Nikdo z nás nemůže říci, zda se v této chvíli politická situace Slovenska nepodobá horské lavině.

Neuplynul měsíc od chvíle, kdy na těchto stránkách mluveno bylo o nevhodnosti zásady nevyměnitelnosti ministrů, praktikované Národní frontou, a hle: náměstek ministerského předsedy za demokratickou stranu Slovenska podává demisi; a krátce na to hlásí předseda demisi celého sboru pověřenců; slovenští pověřenci odstupují ve skupinách a nakonec celý vládní sbor Slovenska není schopen se usnášet.

Některé příčiny pražské i bratislavské demise jsou společné; některé z nich jsou zvláštní, téměř osobní povahy; jsou rysy, jež ve chvíli, kdy článek je psán, nejsou dobře postizitelné. Lze však celkově říci, že oběma vládními resignacemi, Ursíniho i sboru pověřenců, je dán zevní znak krisim, které provázejí zjev daleko hlubší a trvalejší povahy, zjev, k němuž bohužel mají Češi málo trvalého, upřímného, hlubokého a účastného zájmu. Nejde jen o to, co která strana, co který směr z vývoje událostí získá, nýbrž vůbec o to, jak se vyvine naše soužití státní, jak ze dvou větví téhož slovanského celku či ze dvou sobě blízkých stromků — ať už to vědec, politik či novinář nazve jakkoliv — společným stěpením vyroste plný a celistvý život československého státu.

Slovensko je v přerodu, je v revoluční fázi svého národního procesu obrozovacího a uvědomovacího i svého procesu sociálního. To si musíme uvědomit a tak musíme rozumět slovenským událostem, nejen ve chvíli vládních krisí. Bez zdravého Slovenska není zdravé Československé republiky. Tu se osvědčí státnický um některých, ale ukáže mnohde jen stranická krátkozrakost druhých.

Vývoj k vyššímu státnímu celku

Dnes se již téměř nikdo nepře o to, že slovenský národ je opravdu národem. Je jím, poněvadž jím chce být a poněvadž má všechny přívlasky samostatného národa. Nyní je spíše chyba jinde. Dnes ani ti, kteří dovedli na české straně uznat fakt existence slovenského národa, ani ti, kdož tento národ vedou a představují, nemluví dosti o soužití československém. Vedle národa slovenského a národa českého existuje pojem jím oběma nadřazený, k jehož tvorbě třeba denně pracovat, onen lid československý, jenž vytvořil ústavně náš stát v r. 1918 i znovu v r. 1945. Nepřemýšleli jsme dosud v Čechách ani na Slovensku dosti o tom, že všechny naše akce mají docilovat splývání.

A přece takovýto pojem nadnárodního, státního lidu má již svou tradici východní i západní. Skotsko, jehož mnozí vedoucí, když i položili své hlavy v odboji proti Anglii, cítí se stejně rovnoprávným členem britského společenství jako Anglie sama. V Americe tento proces roztávání jinonárodních celků i jednotlivců pokročil v jednotném státě hlouběji než kde jinde; v SSSR byl princip národnosti plně zachován a přece nad uvědoměním úzce národním, ukrajinským, turkestanským či kirgizským tam vyrostl pojem příslušnosti k vyššímu celku.

Nebude tedy pro budoucnost vnitřně rozhodné ani tolik, jak Československá republika bude ústavně řešit vztah svých dvou nositelů státní vůle, jako spíše duch této stavby: aby oba národy tu vyžívaly svůj plný národní život s rostoucím vědomím, že nemohou žít než bok po boku.

Poznat se navzájem!

Bylo by dobře, abychom dnešní rozvířené Slovensko poznávali co nejvíce. Toto nové Slovensko nám ozřejmí velmi mnoho z dnešního sebevědomí slovenských politiků i celé mladé generace: oni dnes již nepotřebují být vedeni, oni se naučili sami si vládnout a proto chtějí nikoliv být „přibírání k vládě“, ale být skutečnými spoluvládci ve státě; nedomyšlenou, resp. do důsledku v Moskvě r. 1945 neprojednanou rekonstrukcí vládních orgánů pražské vlády i Slovenské národní rady se ovšem stalo, že na Slovensku si vládnou sami a v Praze spoluvládou Čechům a Moravě...

Odlíšná struktura sociální udržovala Slovensko skutečně v chudobě (i ona je však výsledkem historického procesu). Proto po r. 1945 komunistická strana Slovenska přišla s programem industrialisace Slovenska; vodítkem byla i okolnost, že vytvořením průmyslu zvětší se oblast komunistického vlivu mezi dělnictvem, které, lépe zpracováno než vesničtí voliči v oblasti kostela, odklonil se od luďáctví ke komunismu. Demokratická strana krátce na to začala se neméně intenzivně starat o zprůmyslovění Slovenska, vidouc v tom možnost nových hospodářských posic, nové volební propagače a závodění politického se stranou komunistickou; ale i možnost obohacení Slovenska ze zdrojů, které dosud byly v českých zemích.

Do zákona o dvouročním plánu vložena byl kapitola, kterou se Slovensku zaručuje přemístěním z pohraničí českých zemí zřízení 24.000 nových pracovních příležitostí průmyslových; z toho pět šestin již uskutečněno. Mimo rámec tohoto zákona má být na Slovensku zřízeno ještě dalších 6000 pracovních příležitostí nových. Slovensko tím získá i nové zdroje důchodů, zintenzivní svou síť dopravní a bude postupně vyrovnávat hladinu životního standardu s českými zeměmi. A zase tu Slováci mají, zdá se, v budování průmyslu více fantazie a velkorysosti, než Češi, kteří znárodněním jako by pokračovali v zúřednění, jež započato bylo staletým vývojem české byrokracie v rakouské monarchii. Slovensko podchytilo všechny domnělé kolaboranty a asociály, které vyhnala z vůdčích míst v českých závodech touha jiných osob dostat se na jejich místo; zaujímají dnes ve slovenském průmyslu řídicí či vedoucí postavení. Dovedli-li kdysi budovat velké koncerny v Čechách, proč by nemohli dohnat za dvacetiletí tento vývoj pro Slovensko? Není příznačné, že nedávný návrh vedoucí politické strany na řešení „společných“ i oddělených agend republiky uváděl mezi zvláštními obory, které si Slovensko chce vésti samo, průmysl a zahraniční obchod? Ne. Není v nich méněcennosti a nebojí se vývoje. Pozor u nás v Čechách na toto sebevědomí, které není v tomto bodě nezdravé! Spící bývají překvapení náhlým probuzením.

Slovensko státoprávně

V přítomných krisích slovenské politiky jde o velice závažnou otázku celkovou: zda smějí přijít k slovu staré vrstvy Slovenska či zda vedoucí politické strany budou dále ovládnuty duchem, jenž vedl k povstání báňskobystrického a k moskevské dohodě o košickém programu. To byl by pohled s hlediska celostátního, pohled nejvážnější již proto, že velmi mnohé svobody, které byly v Košicích na počátku dubna 1945 slovenskému národu vládou prohlášeny, byly zaručeny proto, že se očekávalo ve volbách vítězství komunistické strany. A jednou z největších trhlin, které na dobrovolném svazku českého a slovenského národa byly způsobeny, byla laktika stranického pojmání tohoto vztahu, jež ve chvíli, kdy volby přinesly vítězství demokratů, rázem změnila postoj vůči „svobodám slovenského lidu“. Rozpor je zde tra-

gický v tom, že nedořešený problém jediné vlády, vedle níž jen nedopatřením a nedůsledností byl zachován slovenský sbor pověřenců, nemohl již být po laxní politice, porevoluční napraven, když se ukázalo, že Slovensko volilo praviceové.

V Banské Bystrici se slovenská pravice sloučila — bez ľud'áků — ve stranu demokratickou, komunistická i sociálně demokratická levice splynula v jedinou komunistickou stranu Slovenska. Poněvadž v té době nebylo na území svobodným žádného jiného orgánu vládního ani zákonodárného, ujala se moci Slovenská národní rada; zároveň tím byl však osvědčen fakt, že slovenský lid žádá si i do budoucna svého zákonodárného a samosprávného centra.

V té době nemohla být zákonodárná ani vládní moc Slovenské národní rady pro tu chvíli ničím omezena, poněvadž jiného obdobného orgánu celostátního na tomto území nebylo. Po skončeném povstání se Slovenská národní rada znovu ujala správy osvobozeného území v Košicích v únoru 1945 svým „stálým výborem“, předsednictvem. Vedle Slovenské národní rady působil tu již i delegát československé vlády — zahraniční — pro správu osvobozeného území. Jejich v zájemné kompetence byly sporné a byly skutečně o ně spory. Již tehdy byly jednotlivé obory kompetence vládní spravovány slovenskými pověřenci.

7. března 1945 odjela z Košic delegace politiků, zastupujících Slovenskou národní radu, aby se sešla v Moskvě s reprezentanty zahraničního odboje londýnského i moskevského a s presidentem republiky. Výsledkem byla dohoda, která byla po návratu všech politiků do Košic proklamována novou vládou dne 5. IV. 1945 jako košický program. Košická vláda, pokračující i ve vládě Gottwaldově, má svou konstrukci státoprávně zcela zvláštní a novou: slovenský lid je tu zastupován zhruba třetinou, české země dvěma třetinami členů vlády. Kdyby byla skutečně měla vládní a výkonnou moc na celém území státu, byla by její konstrukce — i při přílišné početnosti členů vlády — měla velké přednosti před jakoukoliv konstrukcí vlády dualistické. Na Slovensku nedošlo ke zrušení Slovenské národní rady, což nebylo ani zamýšleno, ani potřeba. Nedošlo však ani ke zrušení sboru pověřenců, který je anomalií vedle vlády ústřední, v níž Slovensko má třetinu členů, odpovídající více než počtu jeho obyvatelstva. Od počátku však čeští ministři vládnou jen v Čechách a na Moravě, avšak ani slovenský člen pražské vlády nemá za Vltavou výkonnou moc vlastně žádnou, nejde-li o vysloveně nesporné obory celostátní, jako je vojenství či zahraničí. Zkoumáme-li historicky intence, které vedly v Moskvě ke konstrukci vlády o zdvojené páce, na jejímž konci je závaží Slov. národní rady, nemůžeme dojít k jinému úsudku, než že slovenští ministři v pražské vládě měli vládnout v českých zemích za samozřejmého předpokladu, že pravomoc českých ministrů a celé vlády se měla vztahovat na celé území státu. Tomu by nijak neodporovala existence Slovenské národní rady, poněvadž slovenští ministři v ústřední vládě měli být jejími delegáty.

Česká a slovenská vůle se při moskevských jednáních zřejmě kryla jen neúplně. Proto po návratu košické vlády do Prahy, když se vyskytly první obtíže společné vlády i nad Slovenskem, došlo k první dohodě z 2. VI. 1945, kde se stanoví, že předsednictvo Slovenské národní rady předloží plenu Slovenské národní rady návrh na zplnomocnění slovenských členů vlády ve věcech celostátního zákonodárství. (Do této doby neměli tedy zplnomocnění?) Ale třeba konstatovat, že slovenští členové vlády nenabýlí ho z moci svého úřadu ani kdykoliv později.

O rok později 24. VI. 1946, byla publikována nová dohoda o zákonodárné pravomoci Slov. nár. rady, která již otevřeně vytýká nastalý dualismus výkonné moci ve státě, a snaží se omezit moc pověřenců na Slovensku; bohužel se to stalo až ve chvíli, kdy volby vzaly komunistické straně právo na větší a významnější pověřenecká místa.

To je politika, dělaná podle zájmu stran, ne podle zájmu

státu. Stojíme před konečnou fází přípravy ústavy; a politická licitace slovenských stran jde tak daleko, že do dnešního dne se nemohli ústavní znalci zabývat konkrétními návrhy. Řekli bychom, že by bylo nejdůležitější, aby byla ve státě jednotná vláda, v níž by Slovensko mělo počet ministrů, odpovídající počtu jeho obyvatelstva nebo třeba i „slovenské třetina“, vláda by však bez rozdílu národnosti ministrů zasahovala výkonně na celém území státu. Slovenské zájmy mohly by být v každém ústředním úřadě hájeny slovenským státním tajemníkem; zákonodárné otázky, týkající se Slovenska, neměly by být majorisovány ve vládě ani ve sněmovně českou většinou. Slovenští ministři byli by odpovědnými reprezentanty Slovenské národní rady — a odpadla by jim oak na Slovensku výtky, že v Praze „kolaborují s Čížkami“, a v Čechách domněnka, že mají dvojí tvář, československou v Praze a autonomistickou na Slovensku.

Slovenský sněm by se — nejhodněji, ne však jako jediné možné řešení — mohl rozestupovat z poslanecké sněmovny, čímž by byla zaručena kontinuita, jednota či souběžnost zákonodárství zemského a státního. Výtky, že časově není možno sloučit funkci poslance zemského a státního, není na místě; vidíme, kolik slovenských poslanců, kteří jsou zároveň pověřenci, vykonává ještě obtížné funkce zpravodajů nebo předsedů sněmovních výborů zcela hbitě. Potíž je ryze osobní, je příliš mnoho petentů a příliš málo míst.

I zde revoluční inflace ustoupí v budoucnu určitě zdravé realitě, aniž se to považovalo za ztrátu „vydobytků revoluce“. Účast třetiny slovenských ministrů v celostátní vládě je totiž větší vydobytek než celý sbor pověřenců úhrnem. A nejen to: o existenci Slovenské národní rady byla uzavřena dohoda, o existenci shoru pověřenců nebylo při tvorbě první vlády obnoveného státu ani zmínky. Zase i tu čas, jak se ukazuje, otře mnohý pel z domnělých „osobností“. Opotřebovány, ještě rády ustoupí do pozadí, dokud je čas. A státní zájem nabude pak vrchu nad osobním prospěchem. Nechtěj nikdo, abychom zacházeli do detailů o veřejném přepychu dnešní konstrukce.

Stojíme před stranickou licitací o uspořádání státoprávních poměrů Slovenska. Ti, kteří tolik nyní mluví o zbytcích slovenského autonomismu či fašismu, mají příležitost ukázat své umění státnické. Nyní je příležitost k omezením, jež by měla do budoucna výchovný úkol, aniž by ubírala práv národu: snad by jen připravila několik politiků o dobrou sinekuru. Češi nechtějí tu nedělati Slovákům pořádek; vypadalo by to jako záměrná akce. Je na Slováciích, aby postřehli veas reálné potřeby státu i svého národa.

Po politická krise Slovenska

Nechtěl-li Čechi vnucovat své státoprávní pojetí Slovensku, nemohou Slováci svou státoprávní konstrukci vnucovat Čechům. Namísto by samo větší článek, kdyby byly rekapitulovány bolestné chyby, jichž se oba národy svými představiteli dopouštěly od r. 1945 v politice i v hospodářství. Dobíhání i vychytralost, nedodržování finančních předpokladů, veřejný přepych bez počítání či na účet druhé větve, neúměrná „slovenská třetina“ v ustanovování úředníků (kolik ryze osobního prospěchu mladé generace je vodítkem slovenské touze po větších právech ve státě!), už od přeřvatových let známá a znovu opakovaná chyba ovládnání politiky rodinami vedoucích evangelíků, zbytečné překážky obnově sociální demokracie a obdobná nepřipravená vznikla skutečně demokratických stran na Slovensku a otázka stran celostátních, myšlených na prospěch státu celého, porevoluční egoismu Slovenska ve věcech měnových a v přidělování hospodářství, i nedostatek kázně zásobovací, očistování kolaborantů s hledisk politických a připouštění jich k moci přes dřívější činnost fašistickou, to vše jsou fakta, jež budou házet své stíny i do budoucna. Bude záležet na tom, kolik vůle bude k včasné nápravě.

Slovensko je v přerodu. Jde o proces, jak jsme napsali,

dlouhodobý, sahající ještě do stranického rozvrstvení první republiky, ovlivněný generačním problémem slovenské mládeže i vlivy fašistickými, směřujícími u lidí k integrálnímu autonomismu a atomisaci státu, přerod, nejnověji ještě komplikovaný revolucí sociální.

S české strany je třeba, abychom hlouběji poznávali a snažili se pochopit. Slovensko prošlo vlastně celé fašismem tisoovského režimu; kdosi řekl, že na Slovensku se objevují v druhé politické garnituře lidé, kteří by byli v Čechách souzeni jako kolaboranti. Problém slovenské kolaborace je spleťtý a mnohdy nepřehledný. Lidé, kteří byli na vedoucích místech tisoovského Slovenska, byli i na odpovědných místech báňskobystričského povstání. Ředitel železničního provozu, vyznamenaný Hitlerem pro své válečné zásluhy o dopravu, úředník bratislavského ministerstva spravedlnosti, zúčastněný v procesu proti slovenským komunistům, odsouzeným do žaláře, spolupracovali v povstání či v osvobození právě těch vězňených, aby dnes zaujímali jako demokrati vedoucí místa ve slovenské samosprávě; ale stejně tak nabídnou vám demokratičtí politikové fotografii vedoucího slovenského komunistického poslance v uniformě velitele HG. I zde tedy bude rozhodná míra, ve které se ten či onen zúčastnil tisoovské práce a slovenské revoluce. Ursíny a Lichner byli v Žilíně přítomni podpisu dohody za agrární stranu, i když je tehdy akce lidí myšlenkově daleko předhlonila, a tuto účast nepopírají. Příslušník Rázusovy autonomistické skupiny zaujímá politicky a hospodářsky významné místo ve sboru pověřenců a formuluje i dnes ostře návrhy slovenské samobytnosti v obnoveném státě. Nemají si po této stránce téměř co vyčítat demokrati s komunisty...

Bylo odhaleno spojení slovenských lidí se zahraničními emigrantskými centry. Spiknutí bude tvrdě potlačeno; rámeček, zvolený pro soužití obou národů, poskytuje dostatečnou možnost rozvoje národních sil slovenských i českých v jednotném státě. Ne nadarmo řekl pres. Beneš, že Češi by již v budoucnu nesnesli nové „svobodné“ Slovensko na východ od svých hranic: že je tedy jen možnost spolupřít s Čechy neb včlenění do SSSR. Bude-li však spiknutí politicky využíváno k rozbití demokratické strany, bude se to příliš podobat zjevům, jichž jsme nyní svědky v jiných státech v akcích proti zemědělským politickým vůdcům. Slovenské lidi nevytlačí s mapy Slovenska ani to, skryjí-li se pod pláštík demokratické, ani učiní-li to v komunistické straně.

Demokratická strana poskytla některým živlům lidí kým příliš mnoho volnosti, zejména v místní samosprávě; komunistům stačí politicky počet hlasů, i když z řad nespolehlivých, drží však tyto „nové kádry“ vždy daleko pevněji v kázni a nepřipouštějí je tak rychle k moci. Bez komunistů nebylo by na Slovensku očisty z kolaborace. Bez demokratické strany nebylo by však slovenské demokracie. Z tohoto základu vycházíme při posuzování všech zjevů, jež vidíme právě nyní a k nimž mnohdy nenacházíme jiného klíče než vůle k moci.

Náměstek předsedy demokratické strany a její zástupce v předsednictvu vlády Jan Ursíny resignoval. Slovenský agrární a organisátor družstevnictví. Hodzův starý spolupracovník, vždy věrný Čechoslovák z kraje, kde antagonismus ruský přitahoval Slováky vždy spíše k Západu, v tisoovské době nezúčastněný v politickém dění a znovu vědomý revolucionář a Čechoslovák v povstání báňskobystričském i v jednáních moskevských, ve vládě vždy účinný přítel spolupráce obou národů, byl příliš hbitý politik, než aby se jakkoliv octl uprostřed spikleneckých vztahů. Neopatrnost při zaměstnávání O. Obucha přivedla jeho osobní pád. Nevěříce, že myšlenkou zavadil o možnost spojení s Durčanským — proč také? — konstatujeme při jeho odchodu: bylo jeho povinností ovládat více i situaci na Slovensku tak, aby jeho práce ve vládě se nezdála jen druhou tváří činnosti, která na Slovensku vypadala, pokud jde o demokrati, mnohdy příliš protičesky.

Potud dohoda s katolíky byla živnou půdou pro práci Oty Obucha i dalších spiklenců. Fakta tu šla nad osobní nezavinění. Politik nesmí nikdy dopustit, aby vznikla už příležitost protistátní akce. Proto dnes resignuje Jan Ursíny.

Demise celého sboru pověřenců po počáteční, „později odvolané demisi pověřence výživy Filla a marně nabízené jeho výměně pověřence n. Fraštackým, je zjev, spojený se spiknutím i s resignací Ursínyho jen vůlí k zeslabení nekomunistických složek vlády. Volební výsledek dal Slovenské národní radě i slovenským poslancům v parlamentě složení, které nemůže být změněno, ani kdyby bylo vyhověno požadavku, aby partyzáni, odboj či odbory byli přímo zúčastněni ve sboru pověřenců, zejména účasti na očistě. Národní fronta je založena na principu stran, na principu demokracie, početně dané volebním hlasováním a jen tak lze z ní vytvořit politický sbor; jinak zbývá jen vláda sboru odborníků. Má-li být odboj zastoupen, ať strany, z nichž se sbor pověřenců skládá, vyšlou do něho své odbojové pracovníky. Volí-li dělník komunistickou stranu ve volbách, znamená by zástupce odborů ve sboru, že tam je politicky levice zastoupena podvojně. Vedlo by to ovšem k dalším srážkám s majoritou Slov. nář. rady. Již při výměně osob ve sboru pověřenců po volbách r. 1946 se ukázalo, že komunisté nejsou ochotni vydat pověřenectvo vnitra demokratům; tehdy byl ustanoven pověřencem vnitra voják, nepolitik.

Zde je klíč k řešení, nejsou-li ovšem cíle akcí jiné. Opořebování osob je obvyklým zjevem v politice. Zdá se, že neschopnost, vyčítaná těm či oněm členům sboru — i komunistům jsou činěny obdobné výtky — není důvodem této krize. Což kdyby sbor pověřenců se už neustavil v úbec a pražská vláda se stala vládou celého státu? Pak by tato krize vedla k řešení nejzdravějšímu.

Nevybudovali jsme stát na výpověď. Obě národní větve československého lidu cítí neustálou osudovou nutnost spolupráce ve společném státě, na zdravé společné základně ideové. Je jí demokracie a socialismus. Jde o to, aby Slovensku v přerodu byla tato základna právě nyní zachována.

Dr. František Kafka

poznámky

Společnost přátel mládeže

Už několikrát se objevil nápad, že bychom potřebovali Společnost přátel mládeže — na jméno nezáleží — která by usilovala o živější styk mládeže se starší generací. Je to myšlenka, o jejíž uskutečnění bylo by dobře usilovat. Ne snad proto, aby českému spolkaření byla zaplácena nová dávka v podobě nové společnosti, ale proto, že širší styk mládeže s generací starší a starou by pomohl mládeži, která hledá cestu. Ale prospělo by to i generaci starší. Je těžko si udělat přesný a jasný obraz o dnešní mládeži; mezi staršími a mládeží je druhá světová válka; prožili jsme ji všichni, ale jinak jistě působila na ty, kteří tehdy ještě chodili do školy, a jinak na ty, kteří už měli mládí za sebou. Každý posuzuje podle několika mladých lidí ze svého okolí; záleží na jeho založení, dělá-li si svůj úsudek podle mladých, kteří se mají k světu, či podle těch, kterým válka i poválečný neklid pokřivil páteř a poškodil duši. Tedy i starší by získali, kdyby se mohli sejit s mládeží a pohovořit s ní o tom, jaká vlastně je. Je jistě mnoho spolků, kde se mohou starí a mladí sejit ke společné práci; ale i zde je znát, jaká cizota je mezi starými a mladými.

Nesejdou se ovšem starí a mladí, budou-li starí vzpomínat, jací byli chlapi, když byli mladí, a budou-li mladí považovat za svoji povinnost odmítat to, co bylo před nimi. Vyrobíme u nás příliš snadno generace; a i skutečné generace jsou odsunovány dříve, než je potřeba, což souvisí s tím, že mládež už jaksi pudově se stavi do opozice proti těm, kteří byli před nimi. Proto by bylo dobře nějak umožnit styk mladých lidí se starší generací. Styk lidský, osobní, styk důvěrný. I ukázalo by se, že skutečné duchovní mládí, skutečný a tvůrčí radikalismus, zdravá nespokojenost — neboť bez zdravé nespokojenosti není pokroku — nezávisí na letopočtu na

křestním listu. Jsou u nás dvacetiletí starci a šedesátiletí mladíci.

O této potřebě většího styku mezi mladší generací se staršími pracovníky veřejného života psala také »Mladá fronta«. I připsala: »Mládež čeká«. Mládež nemá čekat, až někdo něco zřídí. Daleko lepší by bylo, kdyby několik mladých lidí z Mladé fronty nebo ze SČM se sešlo, a poradili se, koho pozvat na takovou schůzku, kde by lidé dobré vůle poradili, co by se dalo s tímto prospěšným nápadem dělat. Dvě základní podmínky by musily být splněny: nesměl by to být spolek pro spolek, společnost pro společnost. A další: musila by být vyloučena stranická politika.

V. G.

Prěpých

Ohybná daň z přěpých vyvolá hodně kyselosti; jsou pochybnosti, vynese-li tolik, kolik má vynést, nebude-li s jejím vybíráním mnoho nesnází, nebudou-li se lidé snažit, aby se zastavili u cen, na které se přěpýchová daň ještě nebude vztahovat. A nejvíce námitek bude: co je přěpých?

Ale to už patří k obtížím ministra financí, když hledá nové prameny státních příjmů. Konec konců je v zásadě správná myšlenka, aby to, co není bezprostředně potřeba k životu, bylo zdaněno více než základní životní potřeby.

Je docela možné, že bychom se docela dobře obešli bez daně z přěpých, kdybychom se dovedli pořádně vyrovnat s přěpýchem ve státní správě. Máme rozpočet, který neodpovídá našemu národnímu důchodu. Náš rozpočet má daleko do souměrnosti. Nejsou v něm srovnány výdaje podle potřebnosti. Pro národ, který válkou zhubl více než si myslí, nemůže být v prvních letech po válce rozhodující, co by si vše chtěl pořádit; může být směrodatným jen to, má má. V těchto letech nouze nutno státní výdaje soustředit tam, kde jde o základní nutnosti státní a národní. Procházíme-li rozpočtem, vidíme na mnohých položkách, že tomu tak není. Jsou obory státního života, kde není dosti postaráno o věci nejzákladnější. A zase jinde jsou peníze na věci, s kterými bychom mohli docela dobře několik let počkat. A to, co platí o státním hospodářství, platí i o životě národních výborů, národních podniků a různých veřejných, poloveřejných i soukromých korporací. Naučili jsme se žít vysoko. Zapomínáme, že dáváme z jedné kapsy do druhé. Přidáme-li do jedné, vezme nám to ministr financí z druhé. Zapomínáme, že bychom získali hodně peněz pro státní zaměstnance, kdybychom provedli pořádnou reorganizaci veřejné správy a kdybychom podle ní omezili počet veřejných zaměstnanců. Ale setkáváte se s vlivným, odpouštějícím úsměvem: to je velmi hezké, ale nevíte, že se blíží volba, a že sotva která z politických stran se postaví za myšlenku slušně omezit počet veřejných zaměstnanců, neboť každý z nich — a také jejich ženy — má volební právo?

To je právě nesnáze demokracie: politické strany se chtějí líbit svým voličům. Nebylo by potřeba zavádět daň z přěpých, kdybychom dovedli trochu omezit přěpých politické agitače.

V. G.

Proč mlčí

Ústav pro výzkum veřejného mínění se nedávno dotázal obyvatelstva různých států, věři-li, že brzy bude nová světová válka. Odpovědi v různých zemích byly různé a poněkud. Bylo by však mnohem lépe, kdyby se byl tento ústav zeptal obyvatel všech evropských i mimoevropských zemí, chtějí-li válku nebo mír, neboť situace vypadá tak, že i o tom lze pochybovat. Nepochybujeme však; plných sto procent nebo téměř sto procent všech občanů světa, kteří se živí poctivě svou prací, by odpovědělo, že si přejí mír.

V celém světě — až na Španělsko a několik podružnějších mimoevropských států — je vláda demokracie, to je vláda lidu, ať již formy lidovlády jsou různé. Lid, který tyto vlády zastupují, si nesporně přeje mír a máme za to, že si nic horoucnější nepřejí. Chce žít v klidu, chce budovat, napravit všechny škody, chce si oddechnout po hrozných letech druhé světové války a chce s důvěrou hledět do budoucnosti. Čím to tedy, že místo o míru se stále víc mluví o možnosti nové války? Čím to, že v rozpočtech válkou zbitých států se na armády věnují největší částky, že se zkoušejí a vynalézají nové zbraně, ještě účinnější, než jaké dosud znal svět, že se mnozí špiónážní aféry a že váleční štváči už zase volně mohou připravovat půdu pro nová tažení? Vládne to opravdu lid? Něco tu neklape. Buď vlády nevyjadřují přesně mentalitu lidu, který zastupují, nebo se ve světě už zase rozšířilo více polopравd a lží než skutečné pravdy a že proti vůli lidu se k slovu dostávají jednotlivci,

kteří vůli lidu zneužívají, sledující vlastní cíle, tajně a skrytě, lidovým masám cizí. Přejme se občanů z kteréhokoli koutku světa, zda chce mír či nikoli, každý odpoví stejně: mír! Ale jak mluví a hlavně jednají zástupci těchto ubohých občanů, kteří se ještě nevzpamatovali z nedávného světového velkovraždění?

Opravdu, něco tu neklape. Myslím na politiky, kteří se dušují, že nemají na mysli nic jiného než blaho svého lidu (a mír je přece blahem největším); myslím na diplomaty, kteří se na mezinárodních konferencích zapřísahají, že nechtějí nic než mír pro svou zem i pro celý svět. Těch krásných slov! Ale činy? První se starají jen o opatření, kterými by nešťastného občana ještě víc spoutali a vysáli. A druzí? Chápu se každé příležitosti jako předměštky pavlačovi sudiči, jen aby oddálili každou naději na dohodu. Neútrěba uvádět jména politiků, diplomatů a státníků; každý, kdo má trpělivost číst denní noviny, je zná. Dvacet sedm měsíců od skončení nepřátelství jsme konečnemu uzavření míru stejně vzdáleni, jako když Němci podpisovali kapitulaci listina. Kolik se od té doby konalo konferencí? A s jakým výsledkem? Ještě za války byla založena Organizace spojených národů, která byla míněna jako jakási nadvláda nad celým světem. Byla to a je ještě dosud velká naděje světa. Čím to, že tato organizace se nemůže hnout s místa často jen pro zcela nicotné formalosti? (Devětkrát hlasoval bezvýsledně o jedné a téže věci!).

Ptá se vůbec někdo občana z kteréhokoli koutku světa, co tomu říká? Stojí vůbec někdo o jeho mínění? Občanek, který v potu tváře si vydělává svou skromnou skývu chleba, který založil rodinu a chce vychovat své děti pro radost a štěstí, ačkoli je částčkou toho lidu, který je zdrojem veškeré moci ve státě, stojí tu zcela bezmocný, opuštěný, zatrpklý, vysmívaný a nešťastný. Jakým právem chtějí od něho ti, kteří takový stav zavínili, aby přinejmenším pracoval, aby se obětoval, aby věřil, aby se namáhal, aby spořil? Což si politici nezastělivci a hašteřivci nedovedou uvědomit, že dobře pracovat může jen ten, jehož tvář je obrácena do budoucnosti a jehož srdce je naplněno vírou?

Velkých slov je stále nadbytek, a občanek už má od nich už napuště. Klade však zkušenost výš než slova a z té zkušenosti ví, že chtěl-li uhasit svou existenci, musel jít od kompromisu ke kompromisu. Proto nedovede pochopit, proč tuto staletou praxi odmítají ti, kteří jednají v jeho jménu. A tak se občankovi zdá, že malí vůdové velkých slov zavádějí svět do situace, z níž není jiného východiska než nová katastrofa. Neboť ti, kteří jednají za něj, místo víry rozšívají símě nedůvěry, nelásky, sobectví a dravé ziskovosti. A tyto nečinnosti nikdy jinnam nevedly.

Když jsme se po první světové válce vrátili z front, volali jsme co nejhlasitěji: nikdy už žádnou válku! Kdy a kde slyšíme takové volání dnes? Kde jsou bývalí vojáci, invalidé, váleční poškození, koncentračníci, partyzáni? Proč mlčí?

Václav Kaplíř

Projevy hostů

Naše nové období od května 1945 bude jednou kronikář nazývat obdobím estav a sjezdů. Na každém sjezdu jedním z prvních bodů programu jsou projevy hostů. Kde kdo se pozve a pronáší na sjezdu pozdrav, má radost, že se sjezd sešel a přeje celému jednání mnoho zdaru. Pozdravuje jménem úřadu, který zastupuje, přináší pozdravy své i od druhých a zdržuje vlastní jednání. Čím významnější sjezd, tím je hostů víc, tím jejich projevy déle trvají a vlastní jednání je kratší. Ještě se nestalo, aby mluvící host shromáždění nepozdravil a nepřál jednání plného zdaru.

Ale může se stát, a stalo se nedávno, že vážený host si pustí ústa na procházku a přinese do jednání něco, co je vzdáleno vlastnímu sjezdovému jednání. Pak ovšem se shromáždění začne bouřit a milý host se stane nevitným. Ze další jednání je ovlivněno nepříjemnou demonstrací, to je přirozené. Zlaté slovo, dokud je v ústech.

Jak by bylo pěkně, kdyby předseda shromáždění uvítal milé hosty, kteří svou přítomností projevují zájem o sjezdové jednání a požádal je, aby zachovali svou laskavou přízeň korporaci, která sjezd pořádá. Svou přítomností sjezd pozdravil, děkují vám a zabývají vlastní sjezdové jednání. Delegáti by zařlekali, hosté by zůstali nebo opustili jednání podle svých časových dispozic nebo podle zájmu a už by se jednalo. Jinak se mluví, aby se mluvilo a obtěžují se hosté i delegáti. Projevy hostů by tedy mohly odpadnout, nic by se nestalo.

jp

politika

Owen Lattimore

Československo - křižovatka Evropy

III.

V Americe se ptáme sami sebe, zda může existovat socialismus (jímž obyčejně myslíme ruský komunismus) pokojně vedle svobodného kapitalistického podnikání. Stále více je snaha zjednodušovat tuto otázku ještě dále a ptát se, zda Rusko a Amerika mohou žít v míru na téměř světě. Blíží poznání Evropy a zvláště východní Evropy vede k nechybnostem, zda se ptáme správnou otázkou.

Je nesporné, že se tento světový problém neomezuje na Rusko, které představuje „onu“ socialistickou nebo komunistickou soustavu, a na Ameriku, která reprezentuje „onu“ soustavu svobodného kapitalistického podnikání. Dale je nesporné, že ve světě už existuje několik různých druhů socialismu a komunismu a několik různých druhů kapitalistického podnikání. Mimo to tyto četné různé soustavy neexistují pouze v různých zemích. Už bylo prokázáno, že mohou existovat vedle sebe v téže zemi — jako je tomu na příklad v Československu. Tu opravdu můžete najít jednotlivce, kteří stále řídí své soukromé podniky, aniž je stát obtěžuje, a kteří jsou zároveň národními správci jiných podniků, které byly znárodněny.

Ve východní Evropě lépe než jinde ve světě lze zkoumat vrcholně zajímavý zjev současného bytí několika druhů socialismu a několika druhů soukromého podnikání. Některé druhy socialismu jsou mnohem blíží ruskému vzoru než jiné. Některý kapitalismus dovoluje mnohem svobodnější podnikání než jiný. Některý kapitalismus je tak tvrdě řízen státem, že jsou zásady státního řízení skoro tak důležité jako v socialistických zemích, i když trvá soukromé vlastnictví a soukromý zisk.

Nelze ani dogmaticky říci, že čím je víc komunistických voličů v zemi, tím totalitnější musí být její vláda. Polská vláda je mnohem revolučnější než československá; a přece v Polsku a v polské vládě mají socialisté pevnou převahu nad komunisty. V Československu zase jsou komunisté největší stranou, nikoli však stranou většinovou. Dostali 38% hlasů v loňských volbách. A ještě důležitější je v jistém smyslu, že asi 10% československého obyvatelstva je zapsáno v komunistické straně. To je mnohem více než poměrny počet organizovaných komunistů v Rusku; jisté je to z nejvyšších poměrných počtů, pokud jde o organizované komunisty, na světě. Nicméně britští, američtí a jiní pozorovatelé přiznávají, že Československo není „komunistické“ ve vnitřní sociální a politické charakteristice. Podle obvyklých znaků, jakými jsou svobodné volby, svobodný tisk a svobodný prodej cizích novin a knih, je Československo z nejdemokratičtějších zemí na světě.

Zároveň je nepochybné, že je Československo v ruské politice zemí velice favorizovanou. Potřeby Československa jsou méně zoufalé než potřeby Polska nebo Jugoslavie. Československo neusiluje zoufale, aby nabylo nejnižší nezbytné životní úrovně nebo snesitelné životní úrovně. Československo důvěřivě očekává, že za rok a půl ode dneška bude mít vyšší životní úroveň, než jaká byla v poměrně vrcholném roce 1937. Už je tam hojnost jídla. Ošacení není tak zcela uspokojivé, je však lepší než ve většině evropských zemí. Je tam ve výkladech spousta spotřebních statků, v tom i přepych a novinky. Všichni — úředníci, třída lidí s bílým límcem i tovární dělníci — mají slušnou letní dovolenou.

Vedle toho k dovršení všech těchto předností má Československo osobitější hospodářskou dohodu s Ruskem než Polsko a také na delší dobu platnou. Podle této dohody bude Rusko po pět let dodávat potraviny a průmyslové suroviny,

kterých Československo brozně potřebuje, a kupovat průmyslové výrobky, pro které musí Československo hledat vývozní trh. Uvážil-li se střída hospodářských období, které působí dnes světu tolik starostí, Československo je se svou dohodou s Ruskem co nejbližší tomu, aby mělo na pět let pevně zaručenou plnou zaměstnanost a plně využití továren.

Jak vysvětlit tyto protiklady? Chceme-li přijít k úsudku co možná nejpřesnějšimu a nerušenému přízní, nepřízní nebo žádoucností, musíme podle mého soudu být ochotni opravit jedno z měřítek, podle nichž měříme ruskou politiku a „lími“, kterou se řídí mimoruští komunisté.

V Americe zvláště od konce války naši bonzové a mudrováci a s nimi i ti, o nichž se běžně soudí, že mají vliv na státní, válečný a námořní departement, stále více se ohánějí teorií o „zmatku a hladu“. Komunismu prý se nejvíce daří v prostředí zmatku, hladu a zoufalství. Proto prý musí být nejvyšším smyslem předvíva sovětské politiky a komunistické politiky ve všech zemích působit násilí, zmatek, hlad a zoufalství.

Československý příklad ukazuje na jinou teorii, která by mohla být důležitá. Není pochyb, že v Československu přibýlo komunistů — tím myslím přírůstek, nikoli jejich panství nebo diktaturu. Nekomunisté a odpůrci komunistů vám řeknou, že zatím co všechny strany souhlasí s dvouletkou, komunisté mají hlavní podíl na jejím plánování a jsou duší jejího provádění. A komunisté nejsou skromní. Nikdy nepropasou příležitost, aby mohli volat, že oni jsou ti chlapíci, kteří splňují plán pořádáním brigád, aby se sklídila úroda, dobylo více uhlí, rozvinula výroba a zlepšilo celé hospodářství.

Ostatní strany jsou však rovněž důležité. Stále je třeba mít na paměti jednu věc, totiž, že komunisté, i když jsou největší stranou, nicméně jsou menšinou v celém voličstvu. Československo běží s dvojitou koalicí čtyř stran v Čechách a na Moravě a čtyř stran na Slovensku. Koalice se nazývá Národní frontou a pracuje jakousi obměnou zásady veta. (Je třeba připomenout, neboť mnoho lidí už na to zapomnělo, že zásada veta byla ve Spojených národech původně myšlena jakožto zásada dohody. Za daných podmínek politiky Spojených národů nic nelze vykonat, dokud se o tom nedohodlo pět velkých mocností. Jenom proto, že se nedochází k dohodě, začalo se tomu říkat veto.)

V Československu mají touž zásadu — ale ta se osvědčuje nebo se aspoň dosud osvědčovala. Dostanou-li se v parlamentě do sporů, rozprava se v parlamentu přenesla do výborů Národní fronty, místo aby se vynucovalo rozhodnutí malou většinou hlasů proti houževnaté menšině. V Národní frontě se příslušná otázka otevřeně projedná tak, aby se mohlo v dohodě dále pracovat. Jakmile se k dohodě dospělo, jde se zpět do parlamentu a odhlasuje se. V Národní frontě mají strany stejné zastoupení, nikoli poměrné nebo většinové či menšinové.

Je možné, že se českoslovenští komunisté, horlivě podporovaní od komunistů ruských, opravdově snaží o politiku, která je úplně opačná k teorii „zmatku a hladu“. Neobyčejně se to podobá politice, která chce budít zdání u sousedních národů, že k socialismu a nakonec komunismu lze dojít mírným postupem s úspěšným hospodářstvím po celou dobu té přeměny a bez vraždění nebo násilností. Mohlo by se to snad říci takto: „Můžete mít srdečné styky s Ruskem bez ruského vměšování do vnitřních věcí. Můžete si podle svého rozvrhnout čas na společenské a hospodářské změny. Nemusíte dělat nic, dokud nevidíte, jak se to osvědčuje. Je jen třeba, abyste šli v koalici všech stran a odmítli zastražování americkými prorocstvími.“

Je-li na tomto zkoušném rozboru něco pravdy, pak to znamená, že si mohou komunisté myslit, že vypracovali politiku, založenou na naději, nikoli na zoufalství. A to by byla svrchovaná politická novinka.

Siláci a slabí: Slované se brání v světě mocností

Od samého konce války byla snaha u dvou největších zemí, Spojených států a Ruska, aby se staly ještě většími a silnějšími. Amerika dříve žila mezi dvěma oceány. Nyní náš dosah přesahuje oba oceány. Naše přední hlídky stojí na okraji asijské pevniny a daleko za okrajem evropské pevniny. Sovětské území se nyní protahuje skoro tak daleko do Evropy jako carské za největšího rozsahu; a sovětský vliv proniká hlouběji a účinněji do Evropy i Asie než kdy pronikl vliv carský.

Co se stane se zeměmi, které žijí mezi těmito dvěma obry? Z dřívějších slavných zemí Britannie a Francie dnes váží na vahách mocenské politiky méně než kdykoli od válek a osadních výbojů v 18. století. Opravdu malé evropské země — Belgie, skandinávské země, Československo, Balkán — se staly trpaslíky. Půjde to tak dále? Bude se svět napříště dělit mezi dva obry, z nichž každý bude mít svůj sled trpaslíků, poslušných jeho příkazů?

Nikoli nezbytně. Jsou ještě jiní obři, kteří nedorostli do své celé síly. Čína je obr budoucnosti. Stejně Brazílie. Je možné, že nynější rozdělení mezi Pakistan a Indii bude nakonec překonáno svazem; a svazová Indie byla by obrovskou zemí.

Ani nejsou říše udělány na věčnost. Pokud jde o mocenskou politiku, osadní říše v Asii jsou docela namydleny. Je docela možné ovšem, že uvidíme druhou dobu imperiálního rozvoje v Africe, ačkoli není pravdě podobné, že rozkvět bude tak velkolepý a potrvá tak dlouho jako trvala doba asijského imperia. V Evropě by mohly Britannie, Francie a Belgie těžiti z takového druhotného imperiálního rozvoje v Africe.

V ostatku Evropy den Slovanů nastává. Den Slovanů neznamená totéž co den Rusů; ani ovšem totéž co vzpoura proti Rusům. Od Baltu po Balkán je pás slovanských národů, který obepíná neslovanské národy v Rakousku, Maďarsku a Rumunsku. Podle nejnovější módy politického myšlení se soudí, že se slabší slovanské národy brzy ztratí mezi ruskými Slovany. Móda v myšlení ovšem stejná jako jiné módy bývá hnána do nesmyslných krajností. Ve skutečnosti jsou známky, že malí Slované, místo aby byli pohlceni od velkých, nejprve utvoří vlastní sdružení a potom snad svaz. V každém takovém sdružení byl by význam ruského mocenského tlaku na západ méně významný než trvalé zabrzdění německého tlaku na východ.

Mezi Slovany neruskými mají Čechoslováci postavení základní. Na sever od nich jsou Poláci s přístupem k Baltu. Na jih a jihovýchod jsou Jugoslávci a Bulhaři s přístupem k Jaderskému a Černému moři. Labe a Dunaj jsou vnitrozemské vodní cesty, umožňující levnou vodní dopravu k doplnění dopravy silniční a železniční; a Československo leží na dopravním rozvodí Labe a Dunaje.

Československo je veliké jen asi jako Illinois a obyvatelstva má asi 12,500,000; ale Čechoslováci mají jediný průmysl na východ od Německa a na západ od Ruska, který by mohl pomoci Polákům, Jihoslovánům a Bulharům zprůmyslnit jejich zaostalé selské hospodářství. Polsko nakonec bude větší zemí v těžkém průmyslu než Československo; zatím však Čechoslováci mohou vyrábět a vyvážet věci, které dělají a energují moderní průmysl — obráběcí stroje, železniční potřeby, součástky k výrobě elektrické energie.

Takovéto úvahy upevňují a posilují základní postavení Československa. Má-li se zjistit skutečná dnešní situace ve východní Evropě bez rozumového zmatku a citového zvratu, nezbytně je třeba přezkoumat s velkou neúspěšnou některé nejasné představy, které se do našich úvah vplížily. Na příklad mluvíme-li o satelitní zemi, skoro vždy pokládáme za jisté, že její poměr je velmi podobný stavu kolonie. Koloniální země je podrobena politickému dozoru zvenčí; ale ještě důležitější jest, že její hospodářská skladba je řízena a vedená zvenčí. Vyrábí suroviny pro průmyslovější zemi, která

na ni dozírá. Má-li vůbec nějaký strojařský průmysl, dostává stroje od dozorcí země a úroveň zprůmyslnění se udržuje pod úrovní země dozorcí.

Československo jakožto „satelit“ Ruska nemůže se označit takovými pojmy. Ve skutečnosti Rusko dodává suroviny Československu a Československo zase Rusku stroje a strojařské výrobky veliké technické hodnoty. Úroveň zprůmyslnění a techniky v poměru k počtu obyvatelstva je vyšší v Československu než v Rusku. V zoufalém úsilí o odčinění válečných škod ve svém průmyslu Rusové potřebují každé jednotky koňské síly, kterou mohou z Československa dostat. V tomto smyslu jsou „závislejší“ na Československu, než jsou Čechoslováci na nich. Proto právě Rusové se nezbytně musí podle možností vyhnouti politickým tahům, které by podvracely pocit politické nezávislosti u Čechoslováků, rušily jejich morálku a oslabovaly jejich vůli vyrábět.

Ve východní Evropě není pocit „koloniální“ podřízenosti spojen s Ruskem dneška, nýbrž s Německem včerejška — nebo zítřka. Vysoké zprůmyslnění západního Německa žilo z „koloniálního“ využívání surovin a trhů východní Evropy a Balkánu. Německá politika zdržovala zprůmyslnění celé dunajské kotliny. Jenom Československo bylo technicky dost silné, aby se ubránilo v obchodní soutěži; a to byl jeden z nejvýznamnějších důvodů, proč Hitler v Mnichově žádal, aby se Československo k němu obrátilo nejen jako zajatec strategický a politický, ale i jako zajatec hospodářský.

Poválečná východní Evropa je novou kapitolou těžké knihy. Otázka zní, zda tato nová kapitola bude opakovat kapitolu předchozí, či povede k jiným koncům. To je také příčina, proč tak hluboce pobouřil východní Evropu plán, který se vynořil na obnovu těžkého průmyslu v západním Německu v americkém úsilí o pochopení problémů západní Evropy. Národy východní Evropy, zvláště neruští Slované, mají pocit, ať už se to Američanům podaří či nepodaří, že tato jejich politika hrozí, že udělá z Německa ještě jednou evropskou velmoc. Hrozí, že obnoví německý hospodářský tlak na východ, aby mohlo ožít Poruří.

Slované mimoruští jsou přesvědčeni, že politika velmoci proti velmoci nestačí, aby čelila tomuto nebezpečí. Pro ně je zřejmé, že budou musít jít s Ruskem, jedinou to velmocí v dohledu, která bude moci přijmout výzvu nového velmocenského Německa. Pro ně však není základní otázkou, zda bude Rusko dost silné, aby „drželo“ Německo, či zda bude dost silné Německo, podepřené Amerikou a Británií, aby „drželo“ Rusko. Základní otázkou je, zdali oni sami mají zájem. Chtějí-li to přežít, jsou přesvědčeni, že nejen se musí spojit s Ruskem, aby jim pomohlo, ale i zařadit si pomoc navzájem. Slovanské sdružení malých mocností je jejich odpověď na politiku velmoci, nebo jejich příspěvek k ní.

národní hospodář

Bohumil Bilek

Pokloňme se zlínské práci

(Reportáž o Zlíně III.)

Motto: „... Přicházejí však i jiné chvíle, chvíle, ve kterých se cítí být obrem, člověkem síly, který jede o závod s víchřicí, který hračkou vše ovládá. Opět a opět zachvacuje ho obrovský cit velikosti závodů Botostroje, mamutích závodů, hluk strojů mu buší do srdce, práce zimnicí mu buší po zádech, vše zdá se být jedinou písní, obrovskou, širokou, nekonečnou...“

T. Svatopluk v „Botostroji“, str. 67.

Stáli jste tu někdy v podvečer u okna někde v nejvyšších poschodích hotelu Společenský dům? Viděli jste před sebou rozzářený mrakodrap a kolem něho rozsvícené dílny v plné práci, a vpravo lesík a dál maloměstské domy a ještě

ďál vzadu selské domky a dorela vzadu pole a vršky? Viděli jste ten záznak, vydupaný ze země za několik let vřtí jednoho zlínského ševce, ten kus Ameriky, vztyčený na jiho-moravském venkově? Pomník lidské práce. Když jsem ho viděl po prvé, v únoru 1939, byl to pocit velmi silný, mocný, povznášející. Léta ten pocit neseřtěla.

A Zlín na podzim 1947 ?

Kalné ráno; červená staveb, kdysi živá, lehy zsedla. Trávníky, kdysi zelené, vyprahly po velkém suchu. Dojmy? První dojmy z porevolučního Zlína byly velmi ubohé. A dojmy poslední, závěrečné, konečné? Zas hymna lidské práce, zas pocit mocný, povznášející, nezapomenutelný. Vězte a věřte, přátelé: nejlépe organizovaný národní podnik, který pisatel kdy v republice viděl, je ve Zlíně. Tam, ve Zlíně, lidé i dnes pracují vykonněji než snad kdekoliv jinde. Zlínský systém dovede v dělníkovi vzbudit zájem o práci, zájem tak intenzivní, že by exkurse do Zlína měly být povinné pro každého, kdo se chce stát členem závodní rady kdekoliv v republice. Studovat to, učit se...

Zlín, to není pouhí místo kolem mrakodrapu, v němž vládne dr. Ivan Holý ve zlověstné kanceláři Jana Bati, ne, kolem tohoto mrakodrapu není svatozář. Vedle jasných světél jsou i ostré stíny. Obojí je třeba vidět a nemlčet o nich, ani o kladech, ani o skvrnách. Řekněme to naplno: kdo pojedě na exkursi, nemusí vyrušovat podnikového ředitele při práci. Avšak o patrně výš, tam je

sítnice celé zlínské práce

K panu Křečkovi a k panu Chalupovi, kteří vedou nejmodernější účtárnu v republice, tam by měli jet aspoň na týden všichni účetní čs. znárodněného průmyslu, tak, jako tam již dva roky jezdí úředníci Hospodářské rady a ministerstva průmyslu. Jet ne na revísi (ta je ovšem nutná vsude), ani na výlet v důstojném držení těla a s tajnou touhou v srdci, že z toho bude aspoň jeden pár bot darem pro každého člena rodiny nebo krásná žlutá aktovka, vyhrazená zatím pro vývoz anebo pro významné osobnosti.

„Zlín je velkou laboratorní znárodněného průmyslu,“ řekl, jak známo, anglický socialistický ministr Silkin; když to říkal, měl veselé a moudré oči; věděl, co mluví. Zlínské účetnictví, to je

vzor pro socialistické soutěžení

Jím se koncem každého, ano, každého týdne prokazuje, že socialistické vedení průmyslu je možné a úspěšné, že myšlenku znárodnění neprováděli jen „bláznivý novinář a šílený muzikant“, jak prý kdysi žertem řekl ministr Laušman, že to jde, že to funguje, a že právě v tom velké možnosti pro budoucnost.

Řekněme si jindy podrobněji a na příkladech, kterých z těchto možností dnešní Zlín využil plně a kterých jen z poloviny, které z nich dlouho opomíjel a které ještě opomíjí. Rozbor některých zjevů zaslouží zvláštní kapitoly. V této porci hovoříme spíše o souhrnných dojmech, jež se, ovšem, skládají z mnoha prvků.

Chodíme po továrně s předsedou závodní rady

panem Duhajským. Dobrý to průvodce, pracoval do nedávna sám u strojů, o nichž dnes mluví. Vysvětluje, jak se dělají boty. Nejdříve kožené, v dílně č. 4617, v budově 24, která je v provozu někdy od roku 1935. — Mohl bych vidět tu vaši novou budovu? — Č. 15? Jistě. — A pan Duhajský vykládá, oč je vyšší, širší, delší, oč byly sloupy dány více do středu, aby dnes dělníci měli více místa a více vzduchu. Bohužel, říká, stropy dílen nejsou rovné jako ve starých budovách, takže v té nové vzdušné palnárce je zbytečně mnoho hluku.

Péče o zdraví dělníka se po většině stránek podstatně zlepšila. Pan Duhajský mluví zejména o vlepování acetonových kapek — to je kousek hmoty, který dělnice vlepuje do

vašich bot, pánských i dámských, aby vám špička svršku boty držela formu. Dříve se stávalo, praví předseda závodní rady, že taková zdravá venkovská dcenka po dvou až třech letech vlepování těch acetonových špiček náhle nemohla mít děti, takový měla úbytek červených krvinek. Dnes dělnice musí každého půl roku na lékařskou prohlídku — a když se zjistí sebemenší příznaky ubývání krvinek, hned ji posadí k jiné práci, pryč od toho acetonu.

Dílnu 4413, t. j. 44. obuvnickou dílnu ve 13. budově, vede pan Brada. Říkají mu vedoucí, mimo Zlín by ho nazvali asi mistrem nebo nadmistrem. Jde o celkem obvyklou baťovskou dílnu, s tuším 119 úkolovými zaměstnanci a třemi režijními, t. j. panem Bradou, pak mistrem v okruhu pro sešívání svršků bot a s kontrolorem — který ovšem není na dílně zúčastněn, dostává svou prémii odjinud, aby nebyl závislý na výsledcích dílny, jejíž práci buď schvaluje anebo vrací.

Kolik dnes vydělává baťovský vedoucí ?

Zeptejme se pana Brady, jeho kolegové mají zhruba stejně.

„Dílno dostane za každý pár obuvi Kčs 3.50, z toho platí mzdu tři režijních zaměstnanců (me prémii), pak vodu, elektrický proud, pánu a příspěvek na opotřebování strojů, jichž používá. Dále z toho dílna platí dílce, jež se ve strojích při práci zlemí, a mýdlo i vyprání sučníků. Co zbude, je čistý zisk dílny. Z něho dostane podnik 90 procent a vedoucí 10 procent — jako prémii.“ Už proto se vedoucí stará o to, aby se šetřily stroje, aby se hospodařilo s párou, vodou, proudem i mýdlem.

Pevná mzda vedoucího činí týdně	Kčs 600.—
K tomu paušál za práci přes čtv. čili za to, že každý vedoucí dělá až 54 hodin týdně, je-li třeba	Kčs 154.—
K tomu z každého vyrobeného pánu má vedoucí 17 a půl haléře, to činí při 900 párech, předpokládaných denně, Kčs 157.50 za den, čili za pětidenní týden	Kčs 787.50

Tedy týdně	Kčs 1.541.50

Tato mzda je theoretická. Za každých 100 párů bot, o něž dílna je s to překročit denní úkol 900 párů, dostane vedoucí denně 17.50, při pětidenním týdnu tedy 87.50 Kčs. Předpoklady jsou stanoveny tak, aby je bylo lze překročit nejméně o 200 párů bot denně, takže vedoucí dostává proto více o

Kčs 175.—

Tedy týdně prakticky alespoň	Kčs 1.716.50

Pan Brada sám odhaduje, že dostává týdně Kčs 1.800 až 1.900. To je mzda, závislá na výkonu dílny. Tato mzda se zvyšuje o prémii za hospodárny provoz dílny. Výsledkem je příjem, který stojí za to, aby pan Brada měl zájem o práci.

A dělníci ?

Pro člověka zvenčí je soustava dělnických platů na pohled velmi složitá. Jsou mzdy jednicové (úkolové), časové (hodinové), pak mzdy režijní povolené, mzdy režijní úkolové a mzdy režijní mimořádné, dále mzdy premiové (výkonnostní), pak premie úkolových zaměstnanců a premie zaměstnanců ostatních. Neří snad ve Zlíně dělníka, který by dostával jen jeden druh odměny. Nebudeme zde vysvětlovat různé možné kombinace, je jich mnoho. Postačí, řekněme-li, že snad každému dělníkovi je koncem každého pracovního týdne jasné, za co jakou odměnu dostává. Každého týdne ví, co se mu přidává a co strhává. Každého pátku má před sebou srozumitelnou bilanci své práce.

Měřitelnost práce?

Ani ve Zlíně ještě nedospěli k měřitelnosti práce. Ani ve Zlíně nedovedou ještě vyčíslit hodnotu, kterou ten který

člověk přidal svou práci k surovině, polotovaru či k hotovému výrobku. A chcete-li se zeptat v marxistických pojmech: A co je nadhodnotou? — Pak lze odpovědět, že ani nadhodnotu ovšem nelze ve Zlíně přesně vyčíslit. Jedno ale dovedou: dát prodávací i vedoucímu, podnikovému řediteli i vrátnému, účetnímu i kontrolorovi, cvikači i šičce určitý podíl z hodnoty hned, jak vzniká, během výrobního procesu, zároveň s postupem přidávání hodnoty k surovině. Nikdo netvrdí, že tento podíl je absolutně spravedlivý, nikdo nevěří tomu, že se již dosáhlo zcela bezpečně a přesně ideálu spravedlivé odměny za práci.

Lze však říci, že zlínský systém je v zásadě na správné cestě k tomuto konečnému cíli.

Výsledky nejlepší dílny v týdnu

Jsou již daleko: soustavou prémiových mezd měří hospodářský výsledek oddělení. V prodeji je základním měřítkem obrát, při výrobě počet párů, množství spotřebované kůže: při úsporách rozhoduje rozdíl mezi předpokladem a skutečnou rezií. Ale tohle všechno je srozumitelné jen teoretikům. Nás zajímá, jak to vypadá při denní praxi.

Když jsme prohlédli několik dílen pro výrobu kožené obuvi, ptal se pan Duhaňský, zda chce vidět, jak se vyrábí obuv gumová. „Chcete vidět určitou dílnu?“, ptal se předseda závodní rady zlínského závodu národního podniku Baťa. Na tom nesejde, řekl jsem, ved'te mne, kam chcete.

Přišli jsme do budovy 32. Tam bylo v provozu, myslím, osm dílen. U vchodu visela tabule s výsledky za 39. týden roku 1947 — od 25. září do 1. října. — „Prosím vás, počkejte,“ řekl jsem předsedovi závodní rady. „Chtěl bych navštívit nejlepší a nejhorsí dílnu v tomto týdnu.“ Souhlasil.

Nejlepší byla dílna 3211. Její dělníci měli vyrobit 7.100 párů, odvedli jich 9.755, čímž splnili úkol na 137 procent. Měli dosáhnout výsledku 2.875 Kčs, dosáhli 7.813 Kčs, čímž splnili úkol v Kčs na 271 procent. Od začátku pololetí měli rovněž velmi vysoký průměr: za 26. až 39. týden — 164 procenta. V posledním týdnu, t. j. 39., vyrobila tato nejlepší dílna 50 párů vadné obuvi, t. j. 0.51 procent výroby byly zmetky. Za n' bylo třeba národnímu podniku zaplatit 620 korun.

Detektivové — kdo zaplatí 400 párů vadné obuvi?

Zlínský systém lze lépe poznat na příkladu dílny nejhorsí. Zvu vás na detektivní pátrání. Nejde o špatnou dílnu! Dílna č. 3215 je celkově na 12. místě ze 24 dílen v 5. kole Národní soutěže. Tož pozor, začínáme.

Na tabuli u vchodu jsou o dílně 3215 tyto údaje:

Jak hospodaříme?

Týden 39. 1947.

Dílna: 3215.

Vedoucí: Parák Bohuslav.

Důvěrník: Daňková Svatoslava.

Výroba:

Za 39. týden jsme měli odvést 6.600 párů, odvedeno 8.200 párů, svůj úkol jsme splnili na 124 proc.

Za 26.—39. týden jsme měli odvést — párů, odvedeno — párů, svůj úkol jsme splnili na 105 proc.

Důvody:

Výsledky

Za 39. týden má být výsledek 3.388 Kčs, docíleno 5.957 Kčs, svůj úkol jsme splnili na 176 proc.

Za 26.—39. týden má být výsledek — Kčs, docíleno — Kčs, svůj úkol jsme splnili na 134 proc.

Důvody:

Kdo si přeje být podrobně informován o výkonu dílenské samosprávy, nechť požádá o jeho předložení a vysvětlení ve správcovně u účetního.

V čem se musíme zlepšit?

Na kterých režiích ztrácíme proti předpokladu a proč?

— — Kčs — — Důvod:

— — Kčs — — Důvod:

— — Kčs — — Důvod:

Odstaňme vadné výrobky! Škodí dobrému jménu naší práce a odhazují nás o prémie.

V tomto týdnu bylo odvedeno 400 párů vadné obuvi, t. j. 4.88 proc. z celkové týdenní výroby. Za tyto vadné páry nám bylo zapláceno méně o Kčs 6.860. Jak tento obnos uhradíme?

1. Zaměstnanci, kteří špatnou práci vadné výrobky zavínil, zmenšují svoje prémie o 300 Kčs. 2. Kolektivní prémie celé dílny se po odečtení úhrady zmenšuje ze 100 procent na 87 procent. 3. Oddělení, které dodalo špatný materiál, zaplatí 5.500 Kčs. 4. Jiné úhrady: Dílna ve 40. týdnu 1.010 Kčs.

Jak jsme se umístili v soutěžích?

a) V 5. kole Národní soutěže je naše dílna týdně 17., celkově 12. ze 24 dílen. b) V soutěži kvality obuvi jsme v pořadí týdně 36., celkově 37. ze 40 dílen. c) V soutěži čištění strojů jsme týdně — celkově — ze — dílen. d) V soutěži — týdně — celkově — ze — dílen.

Daňková v. r.,
důvěrník.

Nečitelný podpis v. r.,
správce skupiny.

Parák v. r.,
vedoucí dílny.

Již víme základní fakt: Dílna 3215 zkazila v 39. týdnu 400 párů gumové obuvi.

Nejdříve ke kontrolorovi, není na dílně zúčastněn: „Prosím, jak se to stalo?“ — „Podpatky byly špatně přidělané. Při vulkanisaci odpadly.“

Vtom přišel vedoucí pan Parák. Bude odpovídat? Bude, je s námi předseda závodní rady. Představuje. — „Pane Paráku, kdo to zavínil?“ — „My ne, to je vina oddělení, které nám dodalo hotové podpatky.“ — „Jak to dokážete, prosím?“ — „Už jsem to dokázal. Bylo uznáno, že oni zaplatí 5.550 korun a my 1.310. Ale upozorňuji,“ dodal pan Parák, „my už jsme to napravovali... Chcete vidět, jak se vyrábějí za minutu čtyři páry bot?“

Viděli jsme, poděkovali, odešli.

Kdo to zavínil? Pátrání pokračuje

Hned, jak jsem byl volný, telefonoval jsem do účtárny. Přijďte, řekli. Sel jsem už bez předsedy závodní rady, který nevěděl, že půjdu do účtárny. Nejdříve bylo třeba ověřit rozhovory v dílnách kožené obuvi.

Zavolali mi pana Kapustu, který je účetním tří skupin: v první je 9, ve druhé zas 9 a ve třetí 7, celkem tedy 25 dílen na koženou obuv. Pan Brada mluvil pravdu, celou pravdu, a já jsem při zapisování celkem nic nepopletl. Viděl jsem účtování jeho dílny za poslední tři týdny.

A znovu: Jak je to s gumovou obuví? Kdo zavínil zmetky v dílně 3215? — To já nevím, řekl pan Kapusta, já jsem přes koženou obuv. Zavolali pana Chrastinu, který dozírá na účtování dílen gumárenských. Je mu 32 let, je v podniku 16 roků. Dosvědčil, že pan Parák na konferenci prokázal: dílna 3215 to nezavínila. Vyrábí chlapecké wellingtonky, to jsou ty lesklé gumové boty až pod kolena. — Mají v dílně 3215 mnoho zmetků? — Mají, doznal pan Chrastina: 0.92 procent z hodnoty materiálu. V předpokladu mají povoleno jen 0.60 procent. I tohle číslo je vysoké, vykládá dále. Jinde se povoluje jen 0.40 procent. Zmetků je zatím proto tolik, že zajiždějí novou výrobu. Nevyrábějí už z buny (syntetického kaučuku), nýbrž z přírodní gummy (přírodního kaučuku).

Ta učila na tabuli u vchodu, pravil dále pan Chrastina, to je zjednodušené účetnictví; zjednodušené proto, aby mu rozuměl každý dělník a každá učednice. Při přesném propočítání se zjisilo, že pan Parák musí zaplatit 1.092 Kčs. Úhrada na oněch 5.550 Kčs sehnal jinde.

Jak to prokázal? Pan Chrastina to chtěl vysvětlit. — Promiňte, mohl bych vidět originální doklady? — Přinesl je. Prvním byl

„Protokol — doklad 16a

Z dílny 3215 bylo nám hlášeno, že podpatky druhu 9004/40 po vulkanisaci v kotli jsou měkké a lepší. Z lisovny odeslané podpatky byly v pořádku. Nechali jsme laboratoru zjistit, proč podpatky po vulkanisaci lepší.

Laborator dává tento posudek: Ve směsi byla špatně pomíchaná síra a urychlovače nebo hodně zlámaná guma. Tou dobou byly stále reklamovány registrační aparátů co do teploty, což mohlo mít také vliv na lepivost podpatků po druhé vulkanisaci.

Vadného zboží bylo 370 párů po Kčs 15.—... Kčs 5.550.
Ve Zlíně 2. října 1947.

Správce skupiny:
Kačírek v. r.

Účetní skupiny:
Strachota v. r.

K protokolu byl připojen posudek laboratoře:

„Podpatky nebyly 100procentní, byly značně měkčí, spec. váha byla namísto 1.55 jen 1.45, což nasvědčuje, že směs nebyla správně podle receptu míchána. Tvrdost byla 50 místo 62° Sh (= Shore, angl. míra tvrdosti hotových gumových výrobků, pozn. B. B.). Přesnou závadu se pokoušíme zjistit ze zbytku směsi.

Laboratoř 3812. — Holub v. r.“

Pan Holub, mimochodem, praktikoval také v Londýně. To mu nebylo nic platné, zdá se, v našem případě. Ale opustíme příklad. Stačí, když řekneme, že pan Parák očistil svou dílnu ještě v 39. týdnu od zlé pověsti i větší části pokuty, a že v 40. týdnu škodu hradila lisovna. Nesledoval jsem již, zda se nakonec podařilo dokázat, že celou chybu zavinila laboratoř, tím, že řádně nedohlédla na míchání směsi podle receptu, jak dokazovala lisovna, anebo zda podpatky byly z dobré směsi, avšak špatně odrásané, takže odskočily, když byly v dílně pana Paráka potřeny lepem a pak dány do vulkanizačního kotle. V zásadě na tom nesejde, kdo zavinil zmetky právě v případě, který jsme sledovali. Pro porozumění baťovského systému postačí, víme-li, že škody neplatil národní podnik, nýbrž ten, kdo ji zavinil a že se vina zjišťuje nestranně a důkladně, a že kupující téměř nikdy nedostane boty s vadou.

Čtyřicet vad.

Při pásové výrobě bot jsou vady velmi časté. Tak časté, že u Baťů mají předem natištěný formulář, kde je 40 vad předem očíslováno — a ještě ponecháno místo na vady neobvyklé. Na „výkazu vadné obuvi“ je jejich seznam: Č. 1 špatný vrchový materiál, č. 2 špatné podšívky, č. 3 nestejná barva, č. 4 špatně sekaný materiál, č. 15 špatné šití nártů, č. 23 křivé límečky neb ozdobné pásky, č. 37 zatečený a nečistý lak, atd.

Při rychlé výrobě jsou vždy zmetky. Není vyhnoutí. Jde však o to, aby jich nebylo neúměrně mnoho. U Baťů počet zmetků klesá. Baťovský systém ukazuje cestu snahám o kvalitativní plánování, o němž se v celé republice často jen mluví — a přece v jeho rychlém uskutečnění je jeden z klíčů k našemu vývozu a tím k naší životní úrovni.

Než parlamentní vyšetřující komise odjela po první do Zlína, dostala prý pokyn. Podle informací z kuloárů tento pokyn zněl: „Pokloňte se zlínské práci — a odejděte!“ Nevím, zda takový pokyn byl opravdu dán, nevím, kdo ho dal, nevím, zda komise ho uposlechně. Byla ve Zlíně týden, tráví tam ještě týden, pak si bude různé věci ověřovat v Praze a pak podá zprávu — zdá se, že ještě v listopadu.

Rozhodl jsem se uposlechnout první části pokynu. Poklonil jsem se zlínské práci — avšak přijdu zas. Mezi jiným bude třeba zkoumat, zda ve Zlíně neplatí černé mzdy. Pokusím se prokázat, že velké části zaměstnanců je platí. A pokusím se je v tom obhájit proti ministerstvu sociální péče. Dále bude třeba zkoumat, kdo národnímu podniku Baťa dává peníze na tuto činnost. Nevylučuji, že bude jednou možné snížit ceny obuvi. Pakliže národní podnik Baťa bude skutečně snižovat ceny a bude to národu prezentovat jako veliký dar — pak bude třeba dokazovat, že nejde o present, nýbrž o splacení dluhu. Myslím, že se zdaří důkaz i o tom, že bylo správné tento dluh učinit.

Důležitější však, než otázky mzdové a cenové, je skutečnost, že mnoho lidí ve Zlíně nebylo dosud osvobozeno od strachu. O tom si povíme v „Rozhovoru o strachu“.

Josef Hudec

O dvou velikých projektech

Jsou připravovány dva veliké projekty:

1. Národní pojištění pro všechny pracující;
2. Náměstí Budovatelů.

Oba projekty svědčí o velkorysosti myšlenky a o tvůrčí snaze. Avšak nutkají také k úvaze.

Nějaké sociální pojištění již máme. A možno zajisté říci, že slušné sociální pojištění. Důležité při něm je, že spočívá na solidním základě. Pojištění to bylo vybudováno po několika etapách. Nejprve nemocenské a úrazové, později starobní a invalidní. Toto stalo se skutkem v první republice, za vedení socialistických pracovníků, a bude povždy náležitě k viditelným památníkům sociálního pokroku první republiky. Tímto sociálním dílem bylo vlastně dovršeno uskutečňování tak zv. minimálního programu sociální demokracie, spolu s požadavkem všeobecného rovného volebního práva.

Vícekrát již ohlášený projekt národního pojištění pro všechny pracující má nesmírně zastínit nynější pojištění sociální. Všem pracovním lidu má se dostati velkolepějšího díla, než mu dala ta první, »macešská« republika. Budiž vítáno toto dílo, třebaže s připomínkou, že to staré »macešské« dílo odevzdává v dědictví dílu novému také nějakou již pozůstalost: Někjaké paláce a nějaké fondy, nahospodařené prací, dobrou konstrukcí a dobrým hospodářstvím.

»Rudé právo« (24. října) narýsovalo kontury připravovaného pojištění nového, podle interviewu s ministrem sociální péče. V titulcích oznamuje: Nemocenské pojištění lepší než dnešní pojištění úřednické. — Důchodové pojištění pro všechny pracující na úrovni dnešních úřednických pensí. V textu interviewu se pak přislubuje:

Všeobecně zvýšit a zabezpečit životní úroveň lidu. Bude zvláště postaráno o rodičky příspěvkem 2500 Kčs na každé dítě, a kromě toho i výbavičkou nebo peněžitou náhradou. Bude postaráno o dostatek lékařů a léčebných zařízení. Na vesnici zmizí v budoucnu tíživé výměnky. Horníkům budou zachovány jejich výhody, starodůchodcům budou důchody zvýšeny. Přestárlým a invalidním osobám, jež nebyly pojištěny, zajistíme důchod 700 až 1000 Kčs měsíčně. Odstraníme nedůstojnou péči chudinskou. Lidé musí zdravě bydlet. A jiných ještě dobrých zařízení bude provedeno více.

»A co je zárukou, že tyto návrhy budou uskutečněny?« — zní nakonec otázka reportérova. Na to odpověď: »Lidově demokratická soustava našeho státu, znárodnění klíčových hospodářských posic a zejména úspěšné plnění dvouletého plánu.«

Nám se zdá tato odpověď nedostatečnou. Správná odpověď by měla být: Podle výdajů musí býti také upraveny příspěvky pojištěnců — především. Neboť: Každé pojištění a zvláště pak národní pojištění pro všechny pracující (dělníky, zemědělce, úředníky a živnostníky) je projekt takový, který musí mít svou finanční základňu, konstrukci a soustavu.

Na takové národní pojištění může sice hodně přispívat stát, avšak také jen podle své finanční únosnosti. V jaké spojitosti může zde býti lidově demokratická soustava, znárodnění klíčových hospodářských posic a úspěšné plnění dvouletého plánu? Lidově demokratická soustava je po vítěze zřízení politicko-správní, znárodněné klíčové hospodářské posice mají prozatím co dělati samy se sebou, aby se dostaly na pevnou půdu —

a dvouletý plán? Co všechno již bylo na něj naloženo? Především to, abychom se dostali na takovou životní úroveň, jaká byla aspoň do okupace a druhé světové války.

Zazlívá se první republice, že neprovedla také sociální pojištění pro živnostníky a zemědělce. Neprávem. Z neznalosti tehdejších věcí. Když bylo zaváděno starobní pojištění pro dělnictvo, bylo také hodně mluveno o starobním pojištění zemědělců a živnostníků. Avšak nedošlo k němu — proč? Pro odpor těchto kategorií. Projekt ztroskotal o otázku úhrady tohoto pojištění, konkrétně o otázku vysokých pojistných příspěvků, které by byly připadly cele na pojištěnce, kdežto na dělnictvo připadly jen polovičkou, poněvadž druhá polovička připadla na zaměstnavatele. A tu praktičtí zemědělci a živnostníci počítali, kolik by byl musil každý na pojištění za 30—40 let odvésti — a zde vystala taková překážka, že otázka pojištění osob samostatně výdělečně činných byla vzata z denního pořadu. A tak otázka tato přijde jistě na pořad zase dnes nebo zítra, až bude předložen finanční plán národního pojištění všech, nikoliv jen plán dobré vůle a dobrého předsevzetí, smíchaný s dvouletkou, znárodněním průmyslu a lidově-demokratickou soustavou...

A tak je také třeba postupovati: Nejprve finanční plán a pak finanční rozbor, co budeme moci z toho pojištění pojištěncům dáti. A k tomu si vyžádají slovo také pojištěnci.

Zatím však již nějaké pojištěnce máme. Jsou to naši pensisté. Podle starého pojištění, které bylo uděláno před čtvrt stoletím anebo ještě dříve (pro úřednictvo). Co všechno se od té doby změnilo! Snad všem bylo přidáno, jen pensistům bylo ubráno. Jejich odpočivné požitky byly vyměřovány a vypočítávány ve spojitosti s cenami tehdejší doby. Dnes byly ceny všeho zvýšeny na trojnásobek, u některých věcí až i na desateronásobek. Pensisté byli však ponecháni se svými požitky v poměrech, jaké byly před čtvrt nebo půl stoletím. Pensistům tedy ve skutečnosti bylo ubráno.

Jaké je tedy dnešní postavení pensistů, osob dnes sociálně pojištěných, v době, kdy se chlubíme, jaké že to skvělé sociální pojištění připravuje se — pro léta příští? Jistý občan charakterisoval to tak: »V Indii kasty zrušují, u nás se kasty tvoří.« A tou poslední kastou, na tom nejdolejším stupínku, jsou pensisté. Mnoho slov bylo již proneseno o jejich postavení. Mnoho sympatií a politování. Ale vody jsou stojaté. A nad nimi nevyřčené vysvětlení: Inu, nepracujete...

Ti pensisté i jejich vdovy však také jednou pracovali a mají již odpracováno. Nepracovali jen pro sebe, nýbrž také pro následující generace. A zanechali svým následníkům veliké dědictví. Tu republiku, o níž zápasila generace dnešní i generace před ní. A byla to také republika Masarykova a Benešova. Vzešla také z boje na život a na smrt, a vzešla také z práce. Měla také své bojovníky i své budovatele. A vybudovala takové poměry a takový životní standard, že nynější dvouletce vytčen cíl, obnoviti aspoň ten standard minulý. Sotva však ještě bude ho dosaženo v určenou dobu.

Po staré generaci podědila dělnická generace dnešní všecko podstatné, co dnes má. Sama pracujíc 10 a 11 hodin denně, odkázala novému pokolení pracovní dobu osmihodinovou. A sama, dobývajíc sociální pojištění celý svůj věk, zanechala svým nástupcům solidní základ vybudovaného již práva a fondů pojištění, tak i snazší již možnosti budování dalšího.

Dnes pozůstali z generace té mají úděl parií. Ovoce práce starých požívá také generace mladších.

Než — připravuje se velkolepé nové pojištění

pro všechny... Avšak zatím objevila se v novinách také takováto zpráva:

Sociální pojištění je ohroženo?

Tak se táže »Právo lidu« (1. listopadu 1947) — které neshání sensace — a v dalším svou otázku odůvodňuje (v stručnosti):

»Po zvýšení cen bylo nutno zabývat se i úpravou požitků pro důchodce Ústřední sociální pojišťovny, Všeobecného pensijního ústavu a vůbec dlouhodobého sociálního pojištění. Poněvadž jsme tihu zvyšování cen nemohli převálet na bedra důchodců, přijali jsme zákon, který přidal důchodcům 500 Kčs, vdovám 300 Kčs a sirotkům 200 Kčs. Bylo stanoveno, že ústavy sociálního pojištění budou tyto přídavky vyplácet zálohově na účet státní. Ministerstvo financí a sociální péče refunduje však tyto přídavky tak, že Ústřední sociální pojišťovně dluží 1.800.000.000 Kčs. Při tom bylo sděleno, že od 1. července nebude stát z úsporných důvodů přispívat, ač je k tomu košickým programem, zákonem čís. 156/45 zavázán. — Jestliže rychle a zcela v jiném smyslu nevyřídíme otázky sociálně pojišťovací, pak se některé sociální ústavy do šesti, nejdéle do devíti měsíců octnou v platebních nesnázích, neboť jejich pokladniční hotovosti budou vyčerpány. To znamená rozvrat sociálního pojištění, jež slouží nejpotřebnějším a na něž jsme byli právem před světem hrdi.« (Z řeči posl. Skaunice v poslanecké sněmovně.)

A tak, milý čtenáři a milý důchodče, můžeš nyní přemítat: Připravuje se projekt národního pojištění pro všechny pracující — a ty zatím živořiš s pensí, která dnes znamená méně, než když bylo dosavadní pojištění budováno. Má být bouráno pojištění, »na něž jsme byli právem před světem hrdi«, a má být nahrazeno novou perspektivou: »lidově demokratická soustava našeho státu, znárodnění klíčových hospodářských posic a zejména úspěšné plnění dvouletého plánu« skuteční takové sociální pojištění pro všechny, jakého neviděl ještě svět... Prozatím však dluží stát bezmála dvě miliardy tomu pojištění, jež má být co nejdříve rozbouráno.

Nezdá se ti, starý důchodče, že by mělo být dříve náležitě vyspraveno to dosavadní pojištění, abys již i ty mohl žít aspoň v slušném poměru k vrstvám ostatním?

Tak aspoň kázal by zdravý rozum a poctivá starostlivost o všechny dnešní příslušníky té naší lidově demokratické republiky.

O druhém velikánu projektu zmíníme se již jen krátce:

Má trochu podobnosti s projektem prvním: Bude vybudováno náměstí Budovatelů. Praha je uvnitř stísněna a nová lidová demokracie potřebuje k svému rozpětí nových prostorů. Tak musí být postaveno nové náměstí — také k oslavě budovatelů. Náměstí to bude se prostírat od náměstí Republiky přes Masarykovo nádraží až k žižkovskému vrchu s Památníkem odboje. Bude to velkolepé — co bude překážet, bude zbořeno.

Na tom náměstí Budovatelů má prý být postaven palác ÚRO, nějaký palác pro mezinárodní styky, mrakodrapový moderní hotel a jiné ještě monumentální budovy — zajisté že také zvláště naléhavé...

Zde by zase mohla uvažovat druhá kasta odstrčených! Nebydlící a bídně bydlící. Je jich na tisíce, koncentrační jejich tábor je hlavně Praha. A máme také stavební dvouletku. Mnohem více se však naplánovalo než se dosud postavilo. Jsme prý asi tak na 40 procentech. Z bídy bydlení dochází však i k tragediím — pokusům sebevraždy, rozvratům v domácnostech.

A v takovýchto poměrech vynoří se plán náměstí Budovatelů. Možno, že bude jednou ozdobou Prahy. Proč však neřešit dříve vším možným úsilím tak nálehavý problém, jako je řádné bydlení obyvatelů hlavního města dneš? Kolik nálehavých otázek sociálních je spojeno s otázkou bytovou! Chléb, byt, osázení — to jsou tři základní potřeby života. Proč nezaopatřit nejprve byt a pak teprve ozdobu do bytu? Anebo, když již něco velikého a slavného — proč se nemluví na př. o přemostění Nuselského údolí ze Sokolské třídy na Pankrác, nebo o podzemní pražské dráze? Palác ÚRO by mohl počkat — ÚRO má kde bydlet.

život a instituce

Karel Křepinský

Sokolství a socialismus

V červnu r. 1932 vyšla v nakladatelství Karla Boreckého v Karlíně (kde vycházela i „Tvorba“) poměrně obsáhlá brožura z pera Ladislava Štolla „Politický smysl sokolství“. Autor říká v předmluvě, že se „musí omezit na otázky vývoje a třídní povahy sokolství hlavně do války, t. j. onu fázi vývoje, o níž existuje ještě i v hlavách pracujícího lidu mnoho ilusí“.

Uvedu z této brožury jen tři citáty:

„Tyrš mnoho četl, studoval Darwina a přejímal z něho některé povšechné myšlenky, jež naivně sociologicky aplikoval, avšak nikde nevidíme, že by Tyrš tuto svou problematiku zanesl přes práh tělocvičny, že by ji někdy použil jako popularisátor, jako vzdělavatel, jemuž leží na srdci snaha povznést úroveň poznání lidí, jež vedl. Pro členstvo Sokola měl Tyrš jedinou jen tvář — tvář moralisty, krasořečníka, kterého nemrzelo opakovat ve všech svých projevech, článcích a řečech vznešenosti napitá slova a ušlechtilá souvětí.“

„Jediným ideologickým tmelem od samých začátků až do dneška byl duch výletů, bálu a šibřinek a onen maloměšťácký krasořečnícký moralismus Tyršův, který tvoří dodnes ústřední náplň veškeré tak zv. „vzdělavatelské“ a „osvětové“ činnosti sokolské.“

„V tomtéž válečném roce (1866) objevuje se však Tyrš ještě jednou na scéně. Za jeho osobního vedení zasahuje Sokolstvo na obranu Clam-Gallasova paláce v Husově třídě a se zdarem jej obhajuje proti lidu, který přisuzuje hraběti vinnu na porážce Rakouska.“

Kromě toho cituje Ladislav Štoll známou Masarykovu kritiku sokolství z „České otázky: ... sokolství, jež jako idea čistě německá, od Němce rodem k nám byla přesazená a národním eklekticismem vyšperkována.“

Nyní mi budiž dovoleno citovat Tyrše („Náš úkol, směr a cíl“): „... za prvního spolubratra buď pokládán ... když i k svým omylům se bez rozpaku přiznati dovede.“

K svým omylům přiznal se Masaryk takto: „Tyrš přímo geniálním a uměleckým počinem harmonicky sloučil ideál krásy a dobra s našim národním programem, žádajícím synthesi ušlechtilého českosti s čistým lidstvem.“

A komunisté ústy Klementa Gottwalda, nynějšího předsedy strany, přiznali se k svému omylu slovy: „... budující znovu svobodný stát, činíme tak v souhlasu s nejlepšími ideami sokolskými, s ideami Tyrše, s ideami našeho odboje.“

Že ideologickým tmelem Sokola nebyl jen duch „bálu, výletů a šibřinek“, dokazují kromě uvedených dvou rehabilitačních svědectví, Masarykova a Gottwaldova, i smutná čísla: 11.611 nacisty umučených a popravených Sokolů a 600 padlých Sokolů na pražských barikádách v květnovém povstání 1945.

Mezi 11.611 umučenými Sokoly byl jeden zvláště krásný, ušlechtilý člověk, sociální demokrat, profesor filosofie na

Masarykově universitě v Brně, Dr. Josef Tyrš. Napsal nejkrásnější snad úvahu o Tyršovi — filosofu „Jest filosofie Tyršova pozitivismem?“ (Tyršův sborník 1920.) Píše tu:

„... theorie evoluční tvoří vlastní myšlenkové jádro filosofie Tyršovy neboť nabyla neobyčejného významu pro celý jeho život a jeno činnost národní. Chceme-li správně označiti jeho filosofii, nazveme ji nejlépe dějinným evolutionismem směru Darwinova.“

Tuto sbírku citátů uzavřeme zjištěním, že zesnulý prezident T. G. Masaryk byl od r. 1883 cvičicím členem Sokola, členem Sokola a dárcem vlajky ČOS je i prezident Budovatel Dr. Edvard Beneš, a členem Sokola je i nynější ministerský předseda Klement Gottwald.

Zopakujme si nyní co nejstručněji filosofické vlivy, které působily na zakladatele vědeckého socialismu, Marxe a Engelse.

Je to především Fichte a Hegel. Fichteovu dialektiku převzal Hegel a od Hegela Marx a Engels. Je to dále Feurbach se svým materialismem, ale je to také Schopenhauer (jak alespoň soudí Masaryk v „Otázce sociální“), od něhož Marx přejímá stanovisko pozitivně ethické. A je to konečně Darwin. Nepočítám sem ani vlivy Fourierovy, Saint-Simonovy a Comteovy.

Co působilo na Tyrše? Hegel prostřednictvím Hanuše, u něhož Tyrš poslouchal filosofii, Feurbach, kterého četl spolu s Fügnerem, Fichte s ideou vlasteneckého boje, Schopenhauer, zvláště blízký chorobnému pesimistovi jednak právě pesimismem, jednak estetickými názory a konečně — a hlavně — Darwin.

Stejně filosofické vlivy, působící jak na Marxe a Engelse, tak na Tyrše, bijí přímo do očí.

Jak to, že filosofické vlivy naprosto stejné zplodily u Marxe a Engelse dialektický a historický materialismus a komunismus, u Tyrše sokolství? U prvých „proletáři všech zemí, spojte se“, u druhého jen „co Čech, to Sokol“.

Bylo to prostředí. Západ měl už své problémy sociální, když střední Evropa neměla ještě ani buržoasní demokracie. Nechtějme toto známé thema dlouho rozvádět. I jen poněkud informovanému je vývoj Francie, Anglie a západního Německa na jedné straně a střední a východní Evropy na straně druhé ve století XIX. dobře znám.

Jen tak pro ilustraci: V r. 1931 namaloval Delacroix svůj slavný obraz z barikád: „Svoboda vede národ.“ Po patnácti letech maluje ještě náš Josef Mánes idyllické obrazy z feudálního prostředí. To je typické pro stav myslí evropského západu a evropského středu.

Francouzská revoluce byla revolucí buržoasie, vzpourou třetího stavu proti feudalismu. Vůdčové francouzské revoluce byli měšťáci, kteří veleli měšťákům.

Když Tyrš dospíval, panoval v Rakousku Bach. Nebylo pomyšlení na socialismus, když nebylo ani demokracie. První dělnická organizace lassalovská byla v Čechách založena — nemýlím-li se — až v r. 1864.

Tyrš musil tedy pracovat s lidem, jaký byl k dispozici. Zde ještě dlouho nebylo třídní diferenciacie. A ostatně šlo Tyršovi o nalezení společného jmenovatele českých národních tužeb. Ty byly v politickém a národním osvobození.

Nechme rekriminací. „Minulost, co svět světem stojí, nikdy se nevrátí,“ řekl Tyrš mimo jiné. Nechme toho, jak si počínalo sokolské vedení v letech devadesátých, ba nechme i toho, jak si počínalo na VII. valném sjezdu Obce sokolské v r. 1924. Jisto je, že sokolské členstvo dvakrát během lidského věku dovedlo prolévat svoji krev. První popravený v r. 1914 byl Sokol — socialista redaktor Kotek. V druhé světové válce bylo Kotků bez počtu.

Z koncentračních táborů vrátili se mnozí Sokolové jako komunisté. Ale síla sokolství byla taková, že jistý můj dobrý přítel, bývalý vedoucí dorostu ve velké sokolské jednotě,

který se vrátil z Buchenwaldu jako přesvědčený komunista, odmítl významné místo v národním výboru, oblékl ihned po svém návratu šponovky a ujal se své skromné cvičitelské funkce v Sokole. A to se ještě dávno nevědělo, že komunistická strana vyzve své členstvo k vstupu do Sokola.

V Sokole je dnes kromě národních socialistů, kteří v Sokole byli vždycky, i mnoho prominentních i prostých sociálních demokratů a — jak uvedeno — i komunisté, z rozumného rozhodnutí své strany.

Jde nyní o to, aby i sokolské vedení se ad vocem socialismu „k svým omylům bez rozpaku přiznati dovedlo“.

Že tu omyly byly, nelze popírat. VIII. valný sjezd ČOS se je snaží napravit — a to je chválné. Jiná je ovšem otázka, zda se to podařilo sokolské resoluci, která o socialismu mluví.

Ale nekritisujeme. Sokolství i dnes, jako v době svého vzniku, chce, má a musí být společným jmenovatelem českých národních a politických tužeb. A poněvadž tři čtvrtiny národa se dnes hlásí k socialismu, má se stát i společným jmenovatelem tužeb socialistických. To však není lehké, a sokolský socialismus teprve hledá svého Tyrše. Věřím, že ho naleznou ve starém Tyršovi, bude-li jen v něm pozorně číst.

Definice a resoluce to ovšem nespraví. „Každodenní, ba ustavičná a přece neokázalá činnost je rozhodná,“ pravím s Tyršem.

„A odchováváme se i jiné vzhledem k ideálu všelidskému, avšak též vzhledem k stupni vývoje a dosavadních poměrů našich... dočasných úloh národních.“

do ba a lidé

Antonín Horský

Židé mezi námi

Dne 28. října skončilo v Praze zasedání »Shromáždění delegátů židovských náboženských obcí v zemích České a Moravskoslezské«. Tomuto shromáždění byl ve třech poradních dnech podán hlavními mluvčími inž. Arnoštem Frischerem a gen. sekretářem dr. K. Wehlem obraz osudu čs. židů od roku 1945, tedy za dva roky od jejich návratu v koncentračních táborech nebo z exilu.

Dnes je v zemích koruny České asi 19.000 židů. Roku 1931 žilo v těchto zemích 126.000 židů a na počátku okupace 80.000. Z počtu dnešních 19.000 žije v Praze 7925 (t. j. 40 procent všech židů), v ostatních Čechách 8925 (45 procent), a v zemi Moravskoslezské 3030 (15 procent).

O židovské věci se dnes stará Rada židovských náboženských obcí. Hospodářsky byl výkon rady podepřen hlavně »American Joint Distribution Committee«, který poskytl pro začátek 46.600.000 Kčs, čs. vláda uvolnila z bankovních kont, jež zbyly v terezínském ghettě, 60.500.000 Kčs.

Jak se konsolidovala hospodářská situace vrátivších se židů, dokazují nejlépe tyto dvě čísla: V létě 1945 bylo v Praze podporováno 4724 osob, nyní pouze 512 osob.

V klidných dobách byla příslušnost k židovstvu věcí více či méně soukromou. Událostmi předválečnými a válečnými se příslušnost k židovství stala věcí veřejnou. Všichni byli vechnáni do židovského kolektivu, i ti, kdo výstupem z církve považovali židovskou otázku pro sebe za vyřízenou. Jelikož židé dosud nejsou mimo důsledky a následky toho, čeho byli svědky a objekty v posledních sedmi letech, jest jejich dnešní život, jejich rehabilitace stále ještě věcí všem židům, ba dokonce všem lidem židovského původu společnou. Proto právní předpoklady, dotýkající se postavení této skupiny, zasahují hluboko do života každého jednotlivce, přímo do jeho praktické-

ho, řekněme s Karlem Čapkem, do jeho »obyčejného života«.

Novelisací zákona o prohlášení za mrtva bylo židům projevováno porozumění. I restituční zákon (č. 128 z roku 1946) vyhovuje textací vcelku tomu, co čs. vláda slíbila za války na mezinárodním fóru. Když tento zákon vyšel, židé se domnívali, že mají největší starost již za sebou. Mnoho jich myslelo, že půjde jen o uspořádání majetku kolektivního a majetku nerestituovatelného, tedy zvláště o tak zvanou odúmrt. Doufali, že tato otázka bude řešena pozitivně, hlavně když § 16 cit. zákona sliboval další zákon pro řešení této materie. Celé jeho projednávání nasvědčovalo, že bude vytvořen zvláštní fond, který bude sloužit obětem německé persequce.

Nyní menší odchylku: Provádění restituce v praxi je závislé na správním aparátu a na nižších instancích a nesmírně zdoluhavých soudních jednáních. Dnes je již mnoha čtenářům známo, kolik obětí je kladeno v cestu postiženému, chce-li dosáhnout toho, aby národní správa, ustanovená v jeho podniku jen proto, že v době osvobození zde nebyl majitel, byla odvolána a podnik vrácen jemu nebo jeho dědicům pod jeho nebo jejich řízení. Připomeňme pouze Varnsdorf, Mohelnici, Zatec. Právě tak bylo veřejnou správou zneužití protektorátního režimu, že živnost zaniká, nebyla-li provázována po 6 měsících. Poměrně ještě lehce se provádí restituce domů, jichž bylo ze 16.000 již vráceno 3000. Jména deportovaných židů bylo — jak je obecně známo — shromážděno v tak zvaném »Ausvanderungsfondu« a do tak zvané »Treuhandstell«. Sem do této instituce vplynulo skoro veškeré peněžité jmění osob židovského původu a sílilo se. Z této peněžní slitiny zůstala jen asi 2—3 procenta toho, co tam bylo převedeno. Osobní nároky na tento zbytek nemohou být uplatňovány, protože tam peníze ztratily individuální povahu.

Jděme nyní dále: Když byla projednána předloha o likvidačním měnovém fondu, byla do ní v poslední chvíli vložena malá pasáž, podle níž nerestituovatelný majetek bude sloužit k posílení tohoto fondu. V meziministerském řízení byla tato předloha projednávána bez této pasáže. Ministři, přítomní schůzi vlády, nebyli na tuto změnu (provedenou v poslední chvíli, málem v předání), vůbec upozorněni, a proto jim také ušla. Výsledek: majetek po zemřelých židech a těch, kteří přežili, ale nemohou dokázat individuální povahu svých ztrát, dostal se do jednoho pytle s konfiskací německého majetku a s pokutami za zatajování německého majetku, povinného k přihlášení. Intervence postižených neměly ceny. Parlament se uspokojil přijetím resoluce, již se vláda žádá, aby při disponování těmito prostředky bylo také pamatováno na potřeby židů.

Teprve tehdy, když se cizina pozastavila nad tím, že Československá republika zabírá majetek po zemřelých židech a také i jejich majetek, který je nerestituovatelný, ačkoliv při sjednání mírových smluv a také dohod s neutrálními státy spolu se všemi ostatními spojeneckými státy zastávala stanovisko, že tento majetek má připadnout obětem německé persequce, teprve tehdy, až když již s nejvyššího místa našeho státu byla vyslovena pochybnost o moudrosti a spravedlnosti takového řešení, skutečně teprve tehdy se předsednictvo vlády uvolilo vydat prohlášení. Prošlo tiskovým petitem: »Budou učiněna vhodná opatření, aby použití zmíněného majetku bylo v plném souladu s důsledky, které plynou pro Československou republiku z těchto mezinárodních dohod.« Tato deklarace je poněkud pythická, uklidňující, ale bez praktického důsledku. Díváme-li se blíže, vidíme, že nejaktuálnější je okolnost, že podle litery příslušného ustanovení zákona o likvidačním měnovém fondu přísluší tam také tak zvaná »Terezínská podstata«, již vláda republiky uznala za podstatu židovskou. To, že i tato podstata by případně mohla být přikázána likvidačnímu mě-

novému fondu, ukazuje na nepromyšlenost, nespravedlnost, ba i nemravnost v poslední chvíli vpašovaného ustanovení.

Na shromáždění delegátů byla položena otázka, co by se asi stalo, kdyby polská vláda nebo polská státní pokladna se zmocnila pro svoje účely veškerého zbytku německého lupu, který byl ve chvíli osvobození nahromádněn v Osvětimě, t. j. šatstva zemřelých, šperků, vykopaných, vyrvaných zlatých zubů, ženských vlasů, dětských hraček? Není přece rozdílu mezi Terezínem a Osvětimem. A také není rozdíl mezi šatstvem a peněžními prostředky, které zbyly v terezínském ghettu v den osvobození. Bylo předmětem debaty, proč tedy není jasno i ve věci finančních prostředků. Každý člen vlády, jsa s tímto problémem konfrontován, okamžitě a bez váhání uznává oprávněnost těchto požadavků, ale každý z nich je tak přetížen úkoly, které mu ukládá strana a resort, že zájem o tyto události v něm dostatečně neožívá, a spáchaná příkoří se ho tak málo dotýkají, že se neodhodlává k aktivitě. A k tomu přistupuje pomalost vládního a úředního stroje. Tak dochází k tomu, co se nečekalo.

»American Joint Distribution Committee« plně hraří jen sociální výdaje pro procházející uprchlíky z Východu a náklady na sociální instituce. Má toho času ohromná vydání na uprchlické tábory v Německu a v Rakousku. Na hladem hynoucí židy v Rumunsku a na 140.000 židů, umírajících v Maďarsku. Pochopitelně, je k ČSR méně štědrý. Je tedy nepochybné, i když se podaří zdanění všech židů u nás, že Rada obcí nemůže splnit své úkoly bez vydatné pomoci.

Jsou zde i další věci. Tak na př. židům, kteří se vystěhovali pod tlakem blížící se nebo již přítomné německé hrůzy, není vracena t. zv. vystěhovalecká daň, věrná to obdoba německé »Reichsfluchtsteuer«. I nejvyšší správní soud prohlásil, že předepsání této daně není v rozporu s demokratickými zákony republiky, aniž by přihlédl k tehdejší lsti, která při zavádění této daně podle německého vzoru vynechala slůvko »žid«. Byli si totiž tehdy ti, kteří daň nařizovali, vědomi toho, že nařízení se dotkne jedině židů. A tak tedy žid, který odešel do ciziny, třeba tam sloužil v čs. zahraniční armádě a přesto, že je považován za hrdinu jako všichni ostatní, kteří šli touž cestou, zůstává mimo to i »vystěhovalcem«, i když se vrátil do vlasti s vítěznou armádou.

Dále: Je zde postoj a činnost fondu národní obnovy. Fond národní obnovy na příklad žádá od restituenta, aby mu zaplatil všechny investice a tak zvané nadhodnoty, které za německého režimu byly do domu nebo do podniku investovány — byť i z výtěžku tohoto židovského podniku. Nepřipustí, aby restituent takové požadavky vůči němu kompenzoval s újmou, kterou utrpěl stárnutím strojového zařízení, zanedbáváním budov, ušlým nájmem. S takovými požadavky je restituent totiž odkázán na zmizelého Němce nebo na náhradu válečných škod. Argumentace poněkud neupřímná, neboť stejní činitelé současně připouštějí, že válečné škody nebudou hrazeny plnou měrou. Tato taktika byla sjezdem delegátů charakterisována jako zneužití úřední moci, poněvadž restituent bývá mnohdy v tak tísnivé situaci, že musí povolit, třeba i proti všemu svému přesvědčení a jasnému, nespornému nároku.

Na thema válečných škod bylo řečeno, že finanční situace státu je obtížná a že se jen stěží může jednotlivci plně uhradit utrpená válečná škoda. Že však bylo použito mnoha milionů Kčs z akce UNRRA na různé akce, proto Rada obcí nikde nevidí zásadních obtíží, proč by i židům, jako specificky poškozené skupině, neměl stát být specificky nápomocen. Objevuje se myšlenka, že k náhradě těchto škod by měl vedle zbytku židovského majetku nebo snad ještě před ním sloužit majetek, který

byl zabrán zdejšími Němci. Místo toho je však příliš zjevná tendence opačná, pokoušející se nejen oslabit pohyb tohoto německého majetku zpět směrem k židům, nýbrž dokonce i to, aby mnohé zbytky čistě židovského majetku byly připojeny ke konfiskovanému německému majetku. Vždyť ani nábytek se nevydává na účet válečných škod těm, kdo svého zařízení pozbyli a — vrátili se zpět. I ti musí za tyto nemovitosti jim postoupené zaplatit tak jako ti, kdo ničeho nepozbyli a pouze »doplňují«.

Naproti tomu je vděčně a rádo uznáváno, že právní postavení židů se vůbec v ničem neliší od postavení občanů ostatních. Židům je stejně, jako všem jiným dána příležitost uplatnit se v hospodářském životě. Vojákům a navrátilcům jsou poskytovány možnosti k uplatnění ve státní správě, v národních podnicích a v živnostech, opuštěných Němci.

Rada obcí se setkávala v posledních dvou letech ještě s jednou starostí. Na počátku tohoto článku bylo řečeno, že v historických našich zemích je 19.000 židů. Ale 7000 židů z tohoto počtu přišlo po osvobození ze Zakarpatské Ukrajiny, nevrátily se do SSSR, a něco málo je ze Slovenska. Byla to otázka uznání státního občanství v ČSR. Ale i tyto obtíže byly v poslední době odstraněny za předpokladu, že všichni zůstanou věrnými, oddanými a obětavými občany Československé republiky. Záleží pouze na nich, aby se asimilovali tak, jak to vidíme v Jugoslavii, Anglii, Španělsku, Itálii a jinde.

Na konec budiž ocitován závěr řeči inž. Arnošta Frischera, předsedy Rady obcí, kterou zahajoval shromáždění:

»... dnešní svět není nakloněn slabým. Věřili jsme v mír, věřili jsme v přátelství a spolupráci národů. Věřili jsme, že svobody, slavnostně a klasickou formou prohlášené v Atlantické chartě, budou také splněny. Nejsme však chráněni před strachem, nejsme chráněni před hladem, nejsme zbaveni intolerance, a svoboda našeho myšlení, činu, pohybu není zaručena. Lidstvo, dospěví výše, o níž se člověku kdy snilo, nenalezlo síly a nemá ducha, aby uspořádalo svou vlastní společnost tak, aby vybudovalo světovou organizaci trvalého míru, aby spravedlivě rozdělilo statky tohoto světa, nebo aby každého chránilo před hladem a nesvobodou. Hospodářský a s ním i politický imperialismus se šíří. Hmotařství, které se tak projevilo v nacismu, v němž i dosáhlo svého vrcholu, se nezastavilo. Prolíná do všech sfér života. I do politických. Kde dříve rozhodoval názor a idealismus, tam dnes v mnoha případech rozhoduje spekulace o výhodě připojení k té či oné straně. Ohromné majetky se dostaly do pohybu. Němci je nakradli ve všech koutech Evropy a krmili jimi stranickou oddanost lidí. Tento uloupený majetek je ve zpětném pohybu nebo v přesunu na jiná místa. Příliš mnoho lidí chamtí po jeho zlomcích.

My židé jsme v těchto věrech předměty. My věříme v dobrou budoucnost židů v Československu — bude-li mír ve světě. Svůj optimismus zakládáme na povaze českého lidu, na jeho inteligenci, jeho tradičním humanismu, jeho vzdělanosti a na jeho laskavosti. Jako jeho součást chceme přes veškeré svízele přejít i s ním do lepší budoucnosti. Ovšem, nechceme a nemusíme ztratit styk, svornost a identifikaci s ostatními židy ve světě. Příliš jsme toho všichni prodělali, příliš stejným osudem prošly jednotlivé skupiny židovstva, pronásledovány, vražděny, vypuzovány a znovu usazovány, abychom se necítili jako jedna velká rodina. Kol Jisral arevim ze laze — každý žid ručí za svého druhu, říká hebrejské přísloví. My židé jsme všude závislí na mravní zralosti světa, na duševní úrovni našeho okolí. Jak se svět a jednotlivé jeho části chovají k židům, je přímo měřítko kulturní a duševní zralosti prostředí, ve kterém žijí...«

dokumenty

Dr Jaroslav Drábek

Osvětim

Jméno kdysi celkem bezvýznamného polského městečka, dnes známé po celém světě a prokleté miliony příslušníků téměř všech národů, co jich zná Evropa. Existuje o něm celá literatura a přece ještě o něm dlouho nebude řečeno poslední slovo. Mám před sebou text rozsudku nad Rudolffem Hoessem, který byl na jaře tohoto roku odsouzen polským nejvyšším národním soudem k trestu smrti pro zločiny, jichž se dopustil jako velitel koncentračního tábora v Osvětimě. Obsáhlý rozsudek se zabývá nejen osobou tohoto největšího vraha lidských dějin, nýbrž také podrobně zhodnocuje veškerý materiál, který byl o osvětimském koncentračním táboře v procesu snesen. Materiál ten je tak závažný, že považuji za nutné, aby byla o něm informována celá naše veřejnost. Obsahuje namoto věci zcela nové, o nichž dosud nebylo nikde psáno. Přitom musíme mít stále na zřeteli, že v Osvětimě zahynulo více než 150.000 československých příslušníků.

Věnujme nejprve pozornost osobě obžalovaného, neboť je nepochybně důležité znát prostředí, z něhož mohlo vzejít něco tak nestvůrného jako byl tento esesácký lajkrkomandant.

Rudolf Franz Ferdinand Hoess

se narodil r. 1900 v Baden-Baden, byl otcem 5 dětí, byl gottgläubig — věřící, jak si zvykli o sobě prohlašovat nacisti, kteří si to s Pánembohem nechťeli přece jen docela rozházet. Rodiče jeho byli poměrně zámožní. Otec byl majorem německých koloniálních vojsk v jihovýchodní Africe a po odchodu z vojska vedl dobře prosperující obchod s kávou a čajem, který jeho žena zdědila po svých rodičích. Po absolvování pěti tříd gymnasia v Mannheimu vstoupil Hoess v roce 1916 jako dobrovolník do vojenské německé služby proti vůli své rodiny, jejíž touhou prý bylo, aby se syn Rudolf stal mistonášem (!) Odjel do Turecka, zúčastnil se bojů v Iráku a Palestině. Přiměří v roce 1918 ho zastihlo v Damašku, odkud se vrátil domů v hodnosti seržanta. Již v lednu 1919 se opět přihlásil do východopruského sboru v Královci a byl poslán do Rigy, kde byl přidělen dobrovolnickému tělesu pověstného Rossbacha, které tehdy bojovalo v baltických zemích. V lednu 1920 se vrátil domů a po přeškolení se zúčastnil se svým útvarem potlačování levičových živlů v Poruří.

Když boje skončily a útvar Rossbachův byl rozpuštěn, usadil se v okolí Vratislavě a vstoupil do zemských služeb. V květnu 1921 propuká slezské povstání a Hoess znovu se účastní bojů proti povstalcům v útvaru Rossbachově, který byl povolán opět k činnosti.

Pak se stal zemědělcem. V té době se setkal s prvními přívrženci hnutí národně socialistického, kteří v listopadu 1922 svolali sjezd bývalých spolubojovníků Rossbachových. Na sjezdu mluvil také Adolf Hitler a to s takovým účinkem, že se Hoess dál ihned zapsal do nacistické strany. Jeho členská legitimace nese nízké číslo 3240, které bylo pýchou celého pozdějšího života. Před přihlášením do strany vystoupil také oficiálně z katolické církve.

Pak se již Hoess stává přímým účastníkem historických událostí, souvisících s rozvojem a vítězstvím nacismu v říši. Působí v Poruří, kde začínají revolty proti francouzské okupaci. Akce bojkotu i sabotáže vede Albert Leon Schlageter, po kterém francouzské úřady pídí. Je prozrazen a vydán do rukou Francouzů zásluhou jakéhosi Kadowa, rovněž bývalého člena útvaru Rossbachova, který však prováděl agitaci pro Francouze.

Ostatní členové Rossbachova útvaru se mu pomstili, vyklekl Kadowa do lesa a tam ho zastřelili. Hoess byl mezi nimi. Za účast na této fémové vraždě byl odsouzen na 10 let do žaláře, v němž pobyl až do roku 1929; pak byl amnestován. Oženil se a byl zaměstnán na zemském úřadě v Meklenburku, současně vstoupil do organizace Artaman. K ní patřil také Heinrich Himmler, s nímž se Hoess záhy blíže seznámil. Tato organizace měla formálně chvalýhodný úkol: pomáhat mladým Němcům při osidlování na velkostatcích, pokud při tehdy panující nezaměstnanosti nemohli najít jinou existenci. Při provádění tohoto zdánlivě humanního úkolu sledovala však současně cíle velmi nehumánní. Předně podporovala ně-

mecké pronikání do polských západních Prus a Poznaňska a do budoucna pak propagovala obsazení dalekých prostorů východních v duchu učení Hitlerova.

Na jaře 1934 vstoupil Hoess do Allgemeine SS a organizoval jízdní oddíl v hodnosti unterscharführera. Když pak jednou později vedl s úspěchem svůj oddíl při přehlídce ve Štětíně, nabídl mu Himmler, který přehlídku prováděl, aby vstoupil do činné služby SS. Tak se Hoess octl v květnu 1938 jako aktivní SS na prvním svém působišti, t. j. v koncentračním táboře v Dachau; nejprve jako řadový SS-mann ve strážním batalionu, ale když absolvoval příslušné školy, začal postupovat velmi rychle. V roce 1939 je již schutzhaftlagerführerem v koncentračním táboře Sachsenhausen a dosahuje hodnosti hauptsturmführera, t. j. asi našeho kapitána. Zejména v tomto táboře — jak rozsudek konstatuje — nabyl velikých zkušeností v metodách mučení, neboť v Sachsenhausenu právě tehdy začínala kalvarie polských vězňů. Rozsudek uvádí, že bylo používáno i t. zv. čínské tortury, která záležela v tom, že na holé tělo člověka byla přiložena hladová krysa, přikrytá vědrem, a ponechána tak dlouho, až si vyhrýzala v lidském těle otvor na svobodu. Rozsudek cituje doklady a svědectví ohledně smrti polského plukovníka, který byl takto umučen.

Konečně koncem května 1940 přichází Hoess na místo, kde jeho činnost vyvrcholí, t. j. do Osvětimi, stává se tu velitelem a působí až do počátku listopadu 1943, kdy jako Obersturmbannführer, t. j. podplukovník, odchází do Berlína, aby přejal funkci šéfa v hlavním hospodářském a administrativním stámu SS (W. V. H. A.). Krátkou dobu v roce 1944 zastává kromě toho ještě funkci velitele garnisony v Osvětimě. Pak přichází už konec války, dopadení, varšavský soud v březnu a dubnu 1947 a Hoess odsouzený k smrti se vrací do Osvětimi ještě jednou a naposledy: k výkonu rozsudku. Byl oběšen na též místě, kde páchal zločiny.

To je v krátkém náčrtku životopis člověka, který byl uznán vinným, že mimo jakoukoli pochybnost dal zavraždit nejméně 2,812.000 lidí, při čemž soud výslovně konstatuje, že tento počet byl jistě daleko vyšší. Sám Rudolf Hoess to také přiznal, a když po prvé vyslovil toto své doznání před vojenským mezinárodním tribunálem v Norimberku, kde byl vyslyšen jako svědek, oťrásl se hrůzou celý svět. Jen Rudolf Hoess zůstal klidný. A zůstal klidný i ve Varšavě, kde se jednalo již o jeho vlastní krk. Bezvýrazný, tuctový feldvěl uctivě vstával, uctivě a tiše odpovídal jako špatně připravený student u maturity.

Vraťme se nyní k Osvětimi, kde činnost tohoto nelítostného zločince vyvrcholila, k největšímu koncentračnímu táboře nacistického Německa,

k místu největšího zločinu lidských dějin a zopakujme si jeho historii a přehledněme jeho ďábelská zařízení.

Připomeňme si úvodem výrok Hitlerův, který, když ho jednou upozornili, že v německých koncentračních táborech dochází k ukrutnostem, odpověděl toto:

„Nechci, aby se koncentrační tábory zaměňovaly za rodinné pensionáty. Teror je nejmocnější politickou zbraní a já se této zbraně zbavit nechci. Nebudu jinak postupovat ani po válce. Vyvolám zděšení náhlým zákrokem všemi prostředky rozkladu, kterými vládnou. Úspěch závisí od náhlosti úderu, který by terorisoval a demoralisoval.“

S touto devisou tedy budoval také Rudolf Hoess Osvětim a vybudoval dílo, které bude věčnou hanbou civilizace dvacátého století. Iniciativa k založení tábora vyšla koncem roku 1939 od jakéhosi oberführera Wiegandta ve Vratislavě. Tábor měl sloužit původně k masové internaci revoltujících Poláků, pro které nestačily dosavadní tábory ani vězení. Místo nebylo voleno náhodně. V Osvětimi stály již baráky polského tabákového monopolu a bývalé dělostřelecké kasárny, které skýtaly vhodnou možnost k velkému rozšíření. Vyhovovala i centrální jeho poloha s dobrým železničním spojením na všechny strany, hodily se i obě řeky Visla a Sola, které na svém soutoku tvořily přirozenou dvojitou zeď, hodilo se bažinaté, nezdravé okolí.

Všechny tyto okolnosti vyzvedl Rudolf Hoess ve svém posudku Wiegandtovi, když byl poslán, aby obhlédl terén a několik neděl později vracel se již do Osvětimi jako velitel s příkazem, aby tábor zřídil. První otroci, kteří pracovali na jeho budování, byli osvětimští židé. Později přibyla k nim armáda vězňů polských. Do tábora byla také ihned dirigována

spodina německých káznic, zločinní vyvrhelové, jimž byly přiděleny funkce Káptů, vorarbeiterů, blockältestera. Místní obyvatelstvo bylo vystěhováno a 123 jejich domů bylo zbořeno. Podobný osud stihl i obyvatelstvo řady vesnic v nejbližším okolí.

Terén, určený pro vlastní tábor, přesahoval plochu 40 km² a byl prohlášen za

uzavřené území,

takže nikomu bez zvláštního povolení nebyl povolen přístup. I administrativně bylo toto území připraveno jako samostatný izolovaný administrativní celek (amtsbezirk), odložený od všeobecné správy. Jeho šéfem byl komisář, jímž byl velitel tábora. K působnosti komisáře náležela správa civilně-administrativní i policejní, byl však rovněž ředitelem (betriebsdirektor) všech podniků v zájmovém prostoru, v němž byli zaměstnání osvětimští vězňové. Měl svého vlastního soudního úředníka a malá jakási ministerstva pro jednotlivé obory správy. Kromě ústředního tábora osvětimského vytvořilo totiž vedení tábora nejen v zájmovém prostoru, nýbrž i za jeho hranicemi pobočné tábory, jichž bylo celkem třicet osm. Z nich některé, jako Březinka (Birkenau), Rajsko, Monovice, přejmenované později na Arbeitslager Buna, Jaworno a řada jiných, se zapsaly do historie písmem krvavým.

Na tomto místě bych chtěl upozornit, že u nás často bývá mylně zaměňováno Rajsko s táborem Březinka-Birkenau. — Čeští vězni z transportů Sokolů z r. 1941 a z obou transportů z počátku r. 1943, kteří většinou zahynuli, byli v táboře Birkenau-Březinka, který byl snad nejhrošším a největším vyhlazovacím táborem vůbec. Rajsko byl menší tábor, patřící k Birkenau a byl vzdálen asi 2–3 km na jih. Bylo tam zahrádknictví a chemické laboratoře.

Obvod filialních táborů osvětimských byl ohromný, zahrnoval celé Dolní Horní Slezsko včetně t. zv. Východního Horního Slezska, které německá vláda do Horního Slezska vklínila, a ve dvou případech sahala dokonce až na Moravu a do Sudet. Lagerführeri těchto táborů podléhali veliteli mateřského tábora v Osvětimě. Teprve v roce 1943, kdy tato obrovská organizace na výrobu smrti se stávala nezpůsobitou k jednotnému administrativnímu rozdělení Arthur Liebenhenschel, nový velitel osvětimského tábora, který nastoupil po Hoessovi, celý kombinát táborů na tři tělesa, t. j. Osvětim I. (Stammlager), Osvětim III. (Březinka-Birkenau) a Osvětim III., který zahrnoval všechny tábory pobočné. Podle zápisů nynějšího předsedy polské vlády Josefa Cyrankiewicze, který byl slyšen také jako svědek, představoval číselný stav posádky celého tábora osvětimského počátkem září 1944 3342 SS-mannů.

Když v roce 1944 hrůzy tábora Březinka-Birkenau pronikly do světového tisku, došlo k poslední organizační změně, podle níž byl kombinát rozdělen na dvě části tím způsobem, že Březinka-Birkenau byla vtělena do mateřského tábora, který napříště byl pojmenován oficiálně „Konzentrationslager Auschwitz“ a tábor Osvětim III. byl přejmenován na „Konzentrationslager Monowitz“. Němci se bláhově domnívali, že tímto způsobem zmizí ze světa zločinná Březinka-Birkenau.

Na území tábora vyrostly postupně

mamutí podniky

průmyslové, dílny, lesní i zemědělské a v nich pracovaly armády nejubežejších otroků. Dne 1. března 1941 navštívil totiž Osvětim po první Himmler a oznámil Rudolfu Hoessovi, že pobočné tábory mají být vybudovány obrovské podniky zbrojářské tak, aby SS zaujaly přední místo na vyzbrojení německých armád. Tak vznikly Deutsche Ausrüstungswerke, známé pod zkratkou DAW, filialky Kruppových továren „Weichsel Union Metallwerke“, obrovská Lederfabrik, jatky a továrny firmy Deutsche Lebensmittel B. m. b. H. Dvacet tisíc vězňů budovalo v Monovicích-Buně mamutí továrnu na syntetický benzín a umělou gumu na území velikém 15 km². Pro I. G. Farben otročili také v dolech vězni tábora Fürstengrube, Güntergrube a Jaminagrube, v dolech koncernu Hermann Göring Werke pracovalo 3 až 4000 vězňů z tábora v Jawosowicích. Tisíce a tisíce jiných vězňů otročilo v nejrůznějších válečných podnicích a továrnách, které rozsudek podrobně vypočítává a které vyrůstaly v okolí Osvětima jako houby po dešti; dobývali štěrk ze Soly, stavěli ochranný val Visly, pracovali na velkých objektech hospodářských, lesních a rybníků.

Za propůjčování otroků dostávala správa tábora plat, který daleko převyšoval náklady, spojené s jejich vydržová-

ním. Rozsudek konstatoje, že tyto příjmy představovaly částky, idoucí do milionů říšských marek ročně. Byly nalezeny plány, podle nichž mělo být z Osvětima vybudováno gigantické táborové město „Himmierstadt“, zalidněné 3/4 milionem otročících vězňů, největší to podnik na oupení lidské síly na světě.

V mateřském táboře v Osvětimě byla centrální správa všech táborů. Tam působil také obávaný politický úřad tábora se svým velitelem Grabnerem, tam byl zločevný blok 11 se stěnou smrti, kde byly prováděny masové popravy, a s mučírny v podzemí.

V táboře Březinka . Birkenau,

jehož plocha činila 170 ha a kde bydlelo stále na 100.000 vězňů, chyběly nejzákladnější předpoklady pro zachování lidské existence, zde platilo Dantovo „vzdejte se vši naděje“. V táboře nebylo téměř vůbec vody a neexistovala naprosto žádná zařízení hygienická. I o té troše vody, která tu byla zčásti k dispozici, se vyjádřil vřatislavský profesor Dr Zunker, člen SS, ve svém posudku, který vypracoval na pokyn samotného Himmlera, že se nehodí ani k vypláchnutí úst. Velitelství tábora zakázalo proto členům SS této vody vůbec užívat s tím, že jinak hrozí nejtěžší náklady. Vězni jiné vody neměli, nejtěžší náklady je proto kosily v masách.

Bylo nutno pomýšlet na to, jak likvidovat hory mrtvol, které tábory denně dodávaly. Krematorium I. v mateřském táboře mělo směšnou kapacitu — 350 mrtvol denně. V Březince-Birkenau byla tedy postavena další čtyři krematoria o celkovém výkonu 10.000 mrtvol denně. To všechno však zdaleka nestačilo, neboť jen plynové komory, zřízené u těchto krematorií, byly s to dodat 60.000 mrtvol denně. Nezbývalo tedy než vykopat obrovské jámy a pálit v nich mrtvol na hranicích planoucího dřeva. Mezi doklady, které byly v táboře nalezeny, je také projekt plynové komory a krematoria č. VI v Březince-Birkenau, jehož výkonnost měla být 1 milion lidí ročně. Osvětim nebyl tedy jen institucí válečnou, Němci měli svůj plán i na dobu po skončení války — rozumí se vítězném — a v tomto plánu měl určen svůj osud i národ „rasově méněcenných“ Čechoslováků! S ohledem na kapacitu samotných osvětimských plynových komor a krematorií nebyl to pro Němce problém nikterak prakticky neřešitelný.

Vězňové

Lidé, kteří přicházeli do tábora, aby zde ukončili z převážně většiny svoji pozemskou pouť, možno rozdělit zhruba do tří kategorií. Do první spadají skuteční vězňové tábora, kteří přicházeli ze všech koutů Evropy. Nejpočetnější z nich byli příslušníci polští, ať již židé či arijci, z židů pak co do počtu následovali židé z Maďarska, Československa, Německa, Itálie, Řecka, Holandska, Belgie, Francie a Jugoslavie. Z arijských vězňů vytýká rozsudek transport Sokolů, kterých bylo přivezeno na tisíc s označením „Rückkehr unerwünscht“ a z nichž na živu zůstalo ne více než 70. V táboře však byli také příslušníci Spojených států, Rakouska, Velké Británie, Bulharska, Španělska, Německa a Rumunska. Přišli dokonce i Egypťané. Zvláštní skupinu v této směsici nejrozumnějších národů tvořila velmi početná národnost cikánská. Všichni tito vězňové byli z převážně většiny lidé zcela nevinní a důvodem jejich internování byla jen příslušnost k určitému národu nebo rase. Jen z tohoto důvodu byla na ně uválena t. zv. „ochranná vazba“, jen proto byli podrobeni neslýchanému mučení a strádání.

Nejprve přišlo do tábora asi 30 zločinců z povolání, aby převzali vedoucí místa, a pak dne 14. června 1940 přijel první transport skutečných politických vězňů. Od toho okamžiku docházel pak do tábora jeden transport za druhým tak, že za dobu asi 4 1/2 roku překročil počet vězňů číslo 400.000. Z toho bylo zavražděno nebo vůbec zahynulo v táboře více než 75 procent. Osvětim byl totiž t. zv.

„Vernichtungslager“,

(zejména Březinka-Birkenau) a vězňům bylo při příchodu naznačeno srozumitelně, že odchod z tábora je možný jen „komínem“ (rozuměj: krematoria). Platily dokonce jakási ustálené sazby na život pro jednotlivé kategorie: žid měl v táboře právo žít dva týdny, kněz 4 týdny a ostatní vězňové nejvýše tři měsíce. Existenci těchto „sazeb“ rozsudek výslovně zjišťuje a sám z vlastní zkušenosti mohl potvrdit, že v průměru byly dosti přesně dodržovány. Vězňové měli většinou svá evidenční čísla vytetovaná na levém zápěstí. Bez tohoto

dopisy

Jen za sebe

Vážený pane redaktore!

K článku »Jen za sebe« v 31. č. Dneška dovoluji bych si připojit určité poznámky.

Nezdá se mi zcela správný názor na ty, kteří na schůzích nebo na poradách pronesou o věci jen své osobní mínění, ale nikoli mínění úřadu nebo strany, kterou zastupují. Pisatelé se zdá, že na porady nechodí lidé, kteří mají svůj názor, ale kteří někoho zastupují. Píše: »... je to pohodlné pro ty, kteří neoplyvají nadbytkem osobních názorů. Jsou lidé, kteří velmi rádi zastupují svoji stranu, neboť nemusí přemýšlet o tom, co by řekli oni...«

Nesouhlasím s pisatelem, protože příliš generalizuje. Jistě má pravdu v tom případě, je-li projednávána věc již dříve známá nebo podřadná. Je-li však předmětem debaty věc nová nebo velmi závažná, zdá se mi správné, že delegát si vyžádá čas k poradě s těmi, kteří ho vyslali. Přednese proto jen vlastní názor na tuto záležitost a přirozeně s výhradou, protože neumožní názor všech, ale svůj.

Sám bych považoval za vrcholně netaktičtí vůči těm, které bych zastupoval, abych jako jejich delegát přednesl za ně své mínění, a to bez předchozí porady s nimi. A zvláště bych to neudělal tehdy, jednalo-li by se o nějaké důležité rozhodnutí. Předpokládám, že jako delegát této instituce měl bych možnost referovat o té věci a hájit zároveň svůj osobní názor — jako každý jednotlivec. Je sice pravděpodobné, že bych ho uhájil, ale jistě to není. Zůstává však pro mne samozřejmé, že jako delegát — či chcete-li mluvčí — strany nebo té určité skupiny lidí, hájil bych názor, který oni by za nejvhodnější uznali. I tehdy bych tak činil, kdybych měl k tomuto názoru určité výhrady nebo kdybych se s ním i neztotožňoval. Měl jsem přece možnost prosadit návrh svůj, ale většina ho neuznala za výhodný a přijala lepší. Ale tento lepší návrh by také straně nebo skupině lidí, která mne delegovala, mohl lépe prospět. A teď by se ukázalo, že tato předchozí porada skutečně nebyla marná.

Domnívám se, že ti, o kterých se píše jako o lidech, nemajících svůj osobní názor, jsou lidé až příliš ohleduplní k těm, kteří je jako své zástupce vyslali. Váží si názoru druhých lidí, mají plnou úctu i k jejich osobnosti a jsou ochotní připustit, že i ti druzí mohou mít a mají často lepší názor než oni sami. A proto se s nimi radí. Proto přednesou při jednání o důležité otázce jen své osobní stanovisko a na příští poradě nebo schůzi pak teprve stanovisko všech, které zastupují — mnohdy ovšem stanovisko shodné.

Doufám, pane redaktore, že uznáte oprávněnost těchto námitek a přijmete je tak, jak jsou míněny: příspěvek k článku, kterým — jak se mi zdá — některým delegátům různých složek našeho veřejného života hodně škivdíte.

S přátelským pozdravem

Stanislav Klír

Co je dokumentární film

Vážená redakce!

Již po druhé se psalo v Dnešku o natáčení několika záběrů práce jugoslávských a bulharských pracovníků na stavbě obytných bloků v Brně. Celý případ se zakládal na omylu, jak vysvětlil zmocněnec státních kin na Moravě před ÚNV. Do snímku o československo-sovětské hospodářské spolupráci jsme potřebovali záběry budování. Na redakční poradě jsme uvažovali, na které stavbě bychom takové záběry mohli natočit. Náš brněnský redaktor upozornil, že v Brně jsou rozestavěny obytné bloky a na nich že by bylo možno takové záběry pořídít. V Brně jsou rovněž jugoslávští a bulharští studenti, kteří se mohli práce zúčastnit, aby se tak symbolizovala slovanská spolupráce. Nešlo tedy vůbec o to, dokazovat, že na určitém místě (na př. na stavbě domů v Brně) pracovali určití lidé čeští, jugoslávští a bulharští, nýbrž šlo o to, symbolizovat slovanskou budovatelskou spolupráci. Na to má film právo a takový pojem není ani skreslováním skutečnosti ani nepravdou. Z toho tedy vysvítá, že záběry neměly dokumentovat určitou skutečnost, nýbrž symbolizovat, nabádat a tvořit mohutný pracovní závěr filmu, směřující svým smyslem do budoucnosti.

Ano, dokumentární film mluví pravdu a vždy jen pravdu. Má však právo tuto pravdu vyjádřit konkrétními obrazy, které za určitých okolností přesahují skutečnost, skutečnost umocňují a skutečnost vykládají. To je vyšší poslání dokumentárního filmu: nepodávat bezbarvou skutečnost, nýbrž objevovat její smysl a její pravdu. A s tím úmyslem byly natočeny záběry pracujících lidí — Čechů, Jugoslávů a Bulharů. Byly natočeny náhodou na stavbě v Brně. Mohly být natočeny kdekoliv jinde. Ale vždy by měly též smysl: že práce našeho lidu a spolupráce s lidově demokratickými státy a především se státy slovanskými zajišťuje náš šťastnou budoucnost. A to je pravda, kterou zmíněný film tlumočil.

Čs. zpravodajský film

tetování nebyla totiž vůbec žádná evidence možná, neboť mrtvolky se povalovaly na př. v Birkenau na území tábora po celých stovkách a byly většinou nahé. Že nebyli vyhubeni všichni vězni, to přičítá rozsudek jedině tomu, že Němci prostě fyzicky nestačili na to, aby vytčený úkol splnili. Svě číselné úsudky podkládá soud pečlivým rozborem získaného písemného evidenčního materiálu z kanceláří tábora a zápisů řady svědků. Vychází z nich najevo, že úmrtnost v táboře stoupala naprosto úměrně s kapacitou krematorií a ostatních vyšších a je velmi pravděpodobné, že činil tři a čtyři miliony.

Další kategorií osob vyhlazených v Osvětmě tvoří převážně židé, kteří byli dopravováni do tábora z různých zemí Evropy za účelem bezprostřední záhuby a kteří byli dirigováni bez jakékoliv evidence přímo z vlaku do plynových komor. Soud věnoval velikou péči tomu, aby zjistil přesnější počet těchto nešťastníků a po pečlivém rozboru spousty svědeckých výpovědí, zápisů a různého písemného materiálu, mimo jiné i sovětské vyšetřovací komise, dochází k těmto třem bezpečným závěrům: a) přesný počet není možno vůbec zjistit, b) minimální, nepochybně zjištěný počet osob, zahubených v plynových komorách osvětimských činí dva a půl milionu lidí, c) je jisto, že tento počet byl ve skutečnosti daleko vyšší a je velmi pravděpodobné, že činil tři a čtyři miliony.

Poslední kategorií obětí Osvětimi tvoří ruští zajatci, podle evidenčních záznamů v počtu asi 12.000, ve skutečnosti podle doznání samotného Hoese v počtu několika desítek tisíc. Byli vyhubeni téměř do jednoho proti všem nejzákladnějším předpisům mezinárodního práva plynem, injekcemi, zastřelením, byli ubiti nebo zahynuli nemocí a hladem.

Zabíjení

Jakým způsobem byli lidé zbavováni života? Také tuto otázku rozebírá rozsudek velmi podrobně. Největší počet zahynul, jak patrně z čísel uvedených shora, v plynových komorách. Do plynu byli posíláni i vězňové z tábora, kteří byli vybráni při periodických masových selekcích jako práce neschopní podle rozhodnutí velitelství tábora. Němci došli záhy k přesvědčení, že „otravný plyn je neúčinnější metodou pro masové vyhubení lidí, náležejících k jiné rase, jako židů a cikánů, nebo jiné národnosti, jako Poláků a Čechů“ (citují doslova rozsudek) a věnovali této metodě zvláštní pozornost. První zkoušku provedli v létě 1941 v bunkrech pověstného bloku č. 11 v mateřském táboře v Osvětimě. Použili k této zkoušce 250 nemocných polských vězňů a asi 600 ruských zajatců. Nacpali oběti do bunkrů, okna sklepů zasypali zemí a potom esesman v masce vypal otevřenými dveřmi dovnitř obsah krabic, který měl sloužit k vytvoření plynu cyklon B a zamkl dveře. Druhého dne však zjistili, že někteří z nešťastníků ještě žili. Proto zkoušku opakovali na nových 24 hodin. Teprve pak byli všichni vězni mrtví.

Zřídili tedy první plynové komory v krematoriu I v Osvětimě I a v chatách dvou vystěhovaných vesničanů v Březince. Když však později došlo k masovému vyhlazování židů a počaly přijíždět obrovské transporty jeden za druhým, byla věc zařízena tak, že nešťastníci byli hnáni z rampy přímo do plynové komory až na nepatrný počet těch, kteří byli prozatím uznáni za schopné práce, zcela náhodně při naprosto povrchní prohlídce. Ti, kdo šli na smrt, byli ujištěni, že jdou do koupele a desinfekce, v čemž je měl utvrdit i nápis na svlékárně „Wasch- und Desinfektionsraum“. Ve svlékárně jim bylo řečeno, aby se svlékli a zapamatovali si číslo věšáku, na který odložili oděv. Pak je nahnali do zahřáté plynové komory, když předtím dostali ještě mýdlo a ručníky. Účelem vši této komedie bylo jen to, aby mezi zoufalci, jimž by bylo jasno kam jdou, nevypukla předčasná vzpoura.

Plynová komora měla prostranství 210 čtv. metrů a bylo tam nacpáno bitím a pomocí psů až 2000 obětí najednou, načež dveře komory byly neprodyšně uzavřeny. Ventilátorem vysál vzduch a čtyřmi otvory ve stropě komory nasypal esesman dovnitř obsah krabic cyklonu B, který byl před tím přivezen v autu, označeném červeným křížem. Smrt nastala v několika minutách. Smrtnému zápasu přihlíželi esesmani a lékaři skleněným okénkem. Na mrtvolách byly vidět hrozné stopy zápasu se smrtí.

(Dokončení)

KNIHY REDAKCI DOŠLE

Ivan Andrejevič Krylov: **Balby.** Z ruského originálu přeložila Míla Mellanová. Návrh obálky Jar. Šváb. Kresba na obálce Vincenc Vingler. Vydal Melantrich, stran 65, cena brož. 25 Kčs.

Karel Ewald: **Tajemství přírody.** Ilustrace Olga Krejčová. Z dánského originálu přeložila Milada Lesná-Krausová. Vydal Melantrich, stran 79, cena brož. 18 Kčs.

28. říjen 1918. Příručka pro oslavy. Uspořádal Josef Kuchynka. Obálka K. Houska. Vy-

dalo nakladatelství A. Dědounek, stran 161, cena brož. 57 Kčs.

Rudyard Kipling: **Píseň mužů.** Přeložil Otakar Fischer. Vydal Vilém Šmíd, stran 65, cena brož. 63 Kčs.

Rodinné listy Karla Sabiny. Uspořádal a poznámkami doprovodil Jan Thon. Návrh obálky atelier Melantrich, stran 145, cena brož. 65 Kčs.

Profesor dr. Josef Hendrich: **Úvod do akademického studia.** Obálka Ant. Homolka, stran 130, cena brož. 40 Kčs.

Josef Jakubčík: **Naše křesťanství. Metafyzika a dialektika.** Návrh obálky grafický ústav Jana Štence, vlastním nákladem, stran 147, cena brož. 59 Kčs.

Otokar Fischer: **Slovo o kritice.** Obálka Zdeněk Sklenář. Vydal V. Petr, stran 296, cena brož. 90 Kčs.

Jan Loriš: **Česká barokní kresba.** 16 barevných reprodukcí. Nakladatel Vladimír Žikeš, cena 84 Kčs.

Joseph E. Davies: **Poslání do Moskvy.** Z amerického originálu Mission to Moscow.

Přeložila Věra Dědinová. Návrh obálky atelier Melantrich, stran 407, cena brož. 90 Kčs.

Edmund Konrád: **Komedie o počasí.** Vydal A. Neubert, stran 87, cena brož. 31 Kčs.

William Saroyan: **Jmenuji se Aram.** (My Name is Aram.) Z angl. orig. přeložil Josef Schwarz. Obálka Josef Hochman. Nakl. Práce. Stran 117, brož. 50 Kčs, váz. 75 Kčs.

Freya Stark: **Ostrov Arabů,** z anglického originálu „East is West“ přeložila Zorka Zinková. Obálka a úprava Jar. Šváb. Vydal V. Petr. Stran 260, cena brož. 125 Kčs.

Ivan Lapšin: **Ruská hudba,** profily skladatelů, z rusky psaného rukopisu přeložila Ž. Pohorská. Vydav. Za svobodu. Obálka a vazba P. Tučný. Str. 522, cena brož. 240 Kčs, váz. 280 Kčs.

Jan Morávek: **Zpáteční voda.** Návrh obálky s použitím B. Havránka. Vydal Melantrich. Stran 472, cena brož. 96 Kčs.

Bohuslav Pernica: **Slepá kolej.** Návrh obálky Jar. Lukavský. Vydal B. Stýblo. Stran 185, cena brož. 78 Kčs, váz. 98 Kčs.

Eva Vrchlická: **Dětství s Vrchlickým.** Návrh obálky F. Muzika, vydal Melantrich. Str. 285, cena brož. 99 Kčs.

Peter Karvaš: **Polohlasom.** Sběrka malých próz. Kresba obálky V. Kolařík, vydal V. Petr. Stran 221, cena brož. 48 Kčs.

Jiří Beneš: **V německém zajetí.** Návrh obálky Jar. Ptáček. Vydal Melantrich, stran 283, cena brož. 65 Kčs.

Prof. dr. Frant. Karásek: **Fysiologie pro ošetřovatelky a pomocné síly lékařské.** Návrh obálky K. Teige. Vydal Melantrich, stran 266, cena brož. 90 Kčs.

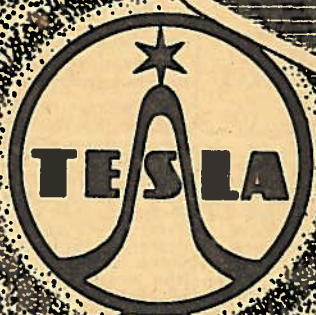
Emil Vachek: **Německá válka — Amerika v boji. Díl VII.** Návrh obálky V. Ambrosí. Stran 319, cena brož. 180 Kčs.

Alfons Ševčík: **Po stopách pánů Šubítů z Chobyně.** Dřevoryt obálky provedl akad. malíř Kobzán. Nákladem místního národního výboru v Šubířově u Jevíčka. Stran 74.

John Dewey: **O pramelech výchovatecké vědy,** z anglického originálu The Sources of a Science of Education přeložil a uspořádal J. Gvardian. Naklad. Jar. Samec, stran 116, cena brož. 40-Kčs.

Ceněk Paclt: **Jak jsem hledal zlato a diamanty.** Ilustrace H. Zmatlíková. Vydal Melantrich, stran 83, cena brož. 15 Kčs.

ZNAK VÝROBKŮ SVĚTOVÉ ÚROVNĚ

Radio TESLA

